

Дәріс 1. Инвестициялық құқықтың пәні мен жүйесі. Инвестициялық құқықтың Қазақстан Республикасының құқық жүйесіндегі орны. Инвестициялық құқықтың қайнар көздері.

1. Инвестициялық құқықтың пәні мен жүйесі.

2. Инвестициялық құқықтың Қазақстан Республикасының құқық жүйесіндегі орны

3. Инвестициялық құқықтың қайнар көздері.

1. Гущин В.В., Овчинников А.А. Инвестиционное право: учебник. – М., 2015. – 117 с.

2. Финансовое право Республики Казахстан: учебное пособие / Н.Б. Мухитдинов, Г.А. Куаналиева, А.Е. Жатқанбаева и др. – Алматы: Қазақ университеті, 2018. – 269 с.

3. Мороз С.П. Инвестиционное право: учебное пособие. [Электронды ресурс] https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=35480663#pos=1;-16

4. Лаптева А.М., Скворцов О.Ю. Инвестиционное право: учебник для бакалавриата и магистратуры. – М.: Юрайт, 2019. – 535 с.

5. Лисица В.Н. Инвестиционное право: учебник. – Новосибирск, 2015. – 561 с.

5. "Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік Кодексі" 2015 жылғы 29 қазандағы № 375-V Қазақстан Республикасының Кодексі (07.07.2020 өзгерістермен және толықтырулармен).

заң ғылымының өкілдері құқықтың мәні мен мазмұнын көрсете алатын құқық жүйесін құруға талай әрекеттер жасады. Құқықтық жүйе жөнінде екі айтыс белгілі: (1938-1940 жж.) нәтижелерінде құқық жүйесінде құқықтың он саласының (оның ішінде мемлекеттік, еңбек, жер, колхоз, әкімшілік, бюджет-қаржы, отбасы, азаматтық, қылмыстық, сот құқы) қызметі танылды және құқықтың жеке меншік және жалпылама құқық болып бөлінуі теріске шығарылды.

Екінші айтыс (1956-1959 жж.) құқық жүйесін үш құрамдас бөлікке теңдестіруге әкеп соқты: 1) мемлекеттік құқық (кеңес құқының жүйесіндегі басты буын ретінде); 2) материалдық салалар (қылмыстық, азаматтық, әкімшілік, еңбек, колхоз және отбасы құқы); 3) сот ісін жүргізу (процессуалдық) салалар (қылмыстық іс жүргізу және азаматтық іс жүргізу). Осылай сұрыптаудың басты кемшілігі - мұндай жүйенің бір мәнділігі және бір мөлшерлігі, шын мәнінде ол құқықтың қолданылып жүрген бар саласын қамтуға мүмкіндік бермейді.

Осы заманғы құқық салаларын сұрыптауға келетін болсақ, оларды былай жүйелеуге болады: 1) бағыт нұсқағыш (базалық); 2) арнаулы; 3) кешенді. Осылайша жүйелеуде базалық сала басты құқықтық режимдерді қамтиды және шындап келгенде, базалық сала - конституциялық құқықты, сонсоң құқықтың үш материалдық саласын (азаматтық, әкімшілік, қылмыстық құқық) және тиісті үш құқықтың сот ісін жүргізу салаларын (азаматтық іс жүргізу,

әкімшілік іс жүргізу және қылмыстық іс жүргізу құқы) қамтиды. Құқықтың, құқықтық реттеудің мәнімен сыпатталатын ерекше құқықтық режимдерімен сыпатталатын құқықтың арнаулы салаларына еңбек, жер, қаржы, әлеуметтік қамтамасыз ету құқы, отбасы құқы, қылмысты өтеу құқы жатады. Құқықтың әр алуан және әртекті институттарын қамтитын салаларына сауда құқы, прокурорлық қадағалау құқы, теңіз құқы жатады.

Инвестициялық құқық ғылымының қалыптасуында оң сәттердің болғанын атап өткен жөн: біріншіден, заң әдебиетінде тұңғыш рет инвестициялық құқықтың дербестігі туралы идея көтерілді; екіншіден, бір зерттеудің шеңберінде, инвестицияларды (тіпті шетелдік болсын) жүзеге асыруға байланысты мәселелер біріктірілді; үшіншіден, бастапқы алға қойылған мақсатқа (инвестициялық құқықтың дербестігін дәлелдеуге) қарамастан, автор инвестициялық құқықтың кешенді сыпаты туралы мейілінше дұрыс қорытындыға келеді. Солай бола тұрса да, инвестициялық құқықты құқықтың дербес саласы деп тануға болмайды, жекеменшік-құқықтық және жалпылама-құқықтық бастамаларды қамтыған құқықтың кешенді саласы деген пікірде қаламыз.

инвестициялық құқық әртүрлі салалық бағыттағы (азаматтық, халықаралық, қаржы, банк заңнамалары) нормаларды біріктіретін заңнаманың кешенді саласы туралы берік орныққан. Атап айтқанда, инвестициялық құқық құқықтың дербес саласы болып табылмайды, өйткені, құқықтың реттеудің мәні мен әдісіне ие емес; табиғатына қарай көп жағдайда өзінің сыпатына қарай қарама-қарсы әртүрлі (азаматтық немесе әкімшілік) қарым-қатынастар реттеу негізі бола алады.

Инвестициялық қызметтің, инвестициялық қатынастардың құқықтық реттеу маханизмін қарастыруда құқықты емес, заңнаманың тиісті саласымен істес боламыз. Алайда, біздің пікірімізше, мәселенің осылай қойылысымен келісуге болмайды, толық және қажетінше заңнама мен құқық жүйесінің өзара әрекетінің проблемаларын зерттеу керек, құқық жүйесінің, оның құрылымдық элементтерінің (ең алдымен құқық салаларының) қалыптасуы мен дамуының заңдылықтары мен ерекшеліктерін зерттеп білу қажет.

Инвестициялық құқық - тұтас құқықтық құрылым, оны құрайтын институттардың тұтастығымен ерекшеленеді, құқықтың әртүрлі салаларының нормаларын біріктіреді. Осыған байланысты, инвестициялық құқық құқықтың негізгі салаларымен бірге қызмет көрсететін кешенді саласы болып табылады, құқық жүйесінде өзіндік ерекше орны бар.

Инвестициялық қызметті жүзеге асыру үрдісінде өзінің табиғатына орай мейілінше сан алуан түрлі құқықтық қатынастардың көрініс алынуын тануды маңызды деп санаймыз. Бұл қатынастар - азаматтық-құқықтық, әкімшілік-құқықтық, қаржы-құқықтық т.б. оларды біріктіріп отырған нәрсе - инвестицияларға байланысты қатынастарға қосылады, сондықтан құқықтың кешенді саласы шеңберінде бірыңғай болып келеді. Инвестициялық құқықтық қатынастар арасында Қазақстан Республикасы мен шетелдегі инвестицияларға байланысты; несие, қарыз, банк салымдарына байланысты; бағалы қағаздар

нарығында қалыптасқан қатынастар, т.б. қатынастарды бөліп қарастыруға болады. Инвестициялық құқықтық қатынастардың жекеленген және өзінше дербес топтары ретінде бюджеттік инвестициялық жобалар мен бюджеттік инвестициялық бағдарламаларды жасап жүзеге асыру; бюджеттік инвестицияларды жүзеге асыру үрдісінде қалыптасқан, бюджеттік несиелеу жөніндегі; мемлекеттік қарыз және борышқа байланысты, т.б. қатынастарды атауға болады.

Инвестициялық қызмет үрдіс ретінде бірнеше өзара байланысты сатылардан тұратынын ескеру керек. Олардың әрқайсысында инвестициялық қатынастардың белгілі бір тобы қалыптасады. Сондықтан инвестициялық дәуір алдында пайда болған қатынастарды бөліп қарауға болады, атап айтқанда өзіне тән инвестициялық қатынастар (инвестицияларды салу үрдісінде қалыптасқан), инвестиция енгізген кезеңнен бастап пайда болған, (мысалы, инвестициялық қызмет объектісін құрудан кейін қалыптасқан) қатынастар. Сөз жоқ, инвестициялық қатынастардың осы топтары арасынан белгілі бір өзгешеліктерді табуға болады, оларды біріктіретін жай сол - бұл топтардың бәрі инвестициялармен тікелей байланысты, барлығы бірдей инвестициялық қызметті жүзеге асыруға бағытталған. Ендеше, инвестициялық қатынастар бір үлгідегі қоғамдық қатынастар болып келеді, оған инвестициялық құқық ықпал жасайды.

Бұл инвестициялық құқықты реттеудің табиғи мәнін құрайтын қатынастардың табиғатын анықтап береді. Атап айтқанда, материалдық немесе рухани игіліктерді жасауға бағытталған инвестициялардың мынадай ерекшеліктері бар: инвестицияларды кіріс (пайда) немесе алу мен әлеуметтік оң нәтижелерге жету үшін жүзеге асыру; оларды инвестордың өз атынан, немесе тәуекелділікпен салуы; инвестициялардың уақытша шектеулігін анықтау. Соңғы ерекшелікті былай түсіндіру керек: әрине, инвестицияларға шектеулер қойылмайды, бірақ кезкелген сәтте инвестор кіріс алуға ұмтылады, мұндайда ол қолындағы инвестициялық тетіктерді үнемі тиімді пайдалануға ниетті, сондай-ақ нарықтың объективті және қатал заңдары да инвестициялық қызметке ықпал жасайды, оны неғұрлым серпінді және тастүйгін етеді. Аталған ерекшелік белгілер инвестициялық қатынастардың өзіндік сыпатын анықтайды, оларды реттеудің белгілі бір құралдары мен тәсілдерін қолдануды керек етеді.

Инвестициялық құқықта салааралық қана емес, жалпы құқықтық принциптер де көрініс алады. Мысалы, демократизм, құқық, заңдылық, теңқұқылықтың, меншіктің барлық нысандарының теңдік, жеке тұлғаның құқықтары мен бостандығының, құқық әділеттігінің мәртебесі. Аталған принциптер инвестициялық құқықтың сыпаттамалық ерекшеліктерін көрсетеді, атап айтқанда, жеке тұлғаның құқықтары мен бостандығы принципі инвестордың құқықтары мен мүдделерін толық және сөзсіз қорғау принципінде көрініс алады.

Инвестициялық құқықтық азаматтық-құқықтық принципі ретінде келісімшарт еркіндігінің принципі көрініс алады. Келісім шарт еркіндігінің

принципі азаматтық құқықтың бүкіл жүйесі арқылы өтеді. Егер әкімшілік - жарлық жүйесі жағдайында әдеттегідей келісімшарттар жоспарлы сыпат алса, ал нарықтық қатынастар жағдайында ол анағұрлым толық мәнінде көрінеді. Солай бола тұрса да, келісімшарт еркіндігі шексіз болмайды, ол әділеттілік, адалдық, салиқалық[45]арқылы белгіленген белгілі бір табиғи шеңберде жұмыс істейді. Инвестициялық құқықта келісімшарт бірге басқа да өзіндік белгілерге иелік етеді, нарықтық қатынастар (оның ішінде инвестициялық қатынастар да) - бұл азаматтық-құқықтық (немесе жекеменшік-құқықтық) қатынастар ғана емес, жалпылама-құқықтық қатынастар. Сондықтан жекеменшік-құқықтық инвестициялық қатынастарда келісімшарт еркіндігі толық көлемінде көрінеді, ал жалпылама-құқықтық инвестициялық қатынастарда шектеулі, көлемде байқалады.

Келесі принцип - инвестордың инвестициялар объектілерін таңдау еркіндігі принципі. Қолданылып жүрген инвестициялар туралы заңнамаға сәйкес, инвестициялар қызметтің кезкелген объектілері мен түрлеріне ұласуы мүмкін. Сонымен бірге заңнамамен қызмет түрлерінің нақты тізбесі белгіленеді, онда преференциялар беру арқылы инвестициялау көтермеленеді. Тұтас алғанда, бұл принцип мынаны білдіреді. Инвестор инвестицияларын (қызметтің қолданылып жүрген заңнамамен тура тыйым салынған объектілері мен түрлерінен басқа) жүзеге асыру үшін қызметтің кезкелген объектісін немесе түрін таңдауға құқылы.

Инвестициялық құқықтың ең маңызды принциптерінің бірі -инвестордың өз қызметін дербес атқару принципі. Ол мынаны қамтиды: инвестордың инвестициялар объектілеріне иелік ету, пайдалану және жұмсау, сондай-ақ инвестициялық қызметтің нәтижелерін пайдалану құқы; инвестициялық қызметті жүргізуде қажетті кезкелген мүлікті шектеусіз алу (егер қолданылып жүрген заңға қайшы, келмесе); мемлекет, мемлекеттік органдар, немесе лауазымды тұлғалар тарапынан инвестордың ішкі шаруашылық қызметіне араласпау; инвестордың өз міндеттемелері бойынша дербес жауапкершілігі; т.б. Осы принцип инвестициялар туралы заңнамада инвестициялық қызметті жүзеге асырудың мемлекеттік кепілдіктері ретінде анағұрлым толық көрініс алады.

Инвесторлардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау принципі инвесторлардың барлық топтары бойынша кепілдік алды. (бұрын ол тек шетелдік және бекітілген инвесторлар арналған-ды). Осы принцип мемлекеттің инвесторлардың инвестицияларын, кірістің (пайда), дивиденттерін, құқықтары мен мүдделерін қорғау лауазымды тұлғалардың заңсыз әрекеттерінен (әрекетсіздігінен) қорғау мемлекеттік органдардың инвесторлармен жұмысының жариялылығын қамтамасыз ету кепілдіктерінен көрінеді.

Инвестициялардың өзара тиімділігінің принципі (жалпы - мемлекеттік мүдделер мен инвестор мүдделерінің ықтимал үйлесімі) мынада: инвестициялық қызмет инвесторға тек кіріс (пайда) әкеп қоймай, жаңа кәсіпорындар ұйымдастыруға, жаңа немесе қосымша жұмыс орындарын

жасауға, товарлар мен қызметтерді ұлғайтуға, олардың сапасын көтеруге жеткізуі керек.

Инвестициялық құқықтың әкімшілік-құқықтық сыпаттағы принциптері арасынан инвестициялық қызметтің мемлекеттік реттеу принципін бөліп алуға болады. Осы принциптің ерекшеліктері мен мәні мемлекеттік реттеуде, өйткені мемлекет инвестициялық қызметке ықпал жасай отырып, реттеудің тура (әкімшілік) және жанама (экономикалық) әдістерін пайдаланады. Экономиканың басым секторларында инвестициялық қызметті мемлекеттік реттеу принциптері Қазақстан Республикасының экономикасына жаңа инвестицияларды тарту принципімен бірге инвестициялық құқықтың жалпы салалық принциптеріне жатады, өйткені бұлар мемлекеттік инвестициялық саясатының негізгі бағыттарын анықтайды. Мемлекеттік инвестицияларды тура мемлекеттік басқару және отандық товар өндірушілерді көтермелеудің принциптері туралы да осыны айтуға болады.

Сонымен инвестициялық құқықта негізгі (жалпы салалық), екіншісі - инвестициялық құқықтың бір немесе бірнеше институттарына тән.

Инвестициялық құқықтың жалпы бөлімінің жүйесі құқықтың кешенді (қайталама) саласының мәнін ашып беретін мына құқықтық институттарды қамтиды: инвестициялар (түсініктері мен түрлері); инвестициялардың құқықтық режимі; инвестициялардың кепілдіктері; инвестициялық тәуекелділіктер; инвестициялық құқықтық қатынастар (субъектілер, объектілер, мазмұн); инвестициялық қызмет (түсінік, белгілері мен түрлері); инвестициялық қызметті мемлекеттік реттеу; инвестициялық заңнаманы бұзғаны үшін жауапкершілік. Сонымен бірге инвестициялық құқықтың жалпы бөлімінде инвестициялық құқықтық реттеудің мәні мен әдісі, инвестициялық құқық принциптері, функциялары және қайнар көздері, инвестициялық құқықтың құқықтың аралас салаларымен арақатынасы, инвестициялық заңнаманың жүйесі құқықтың бүкіл саласы үшін басқа да маңызды мәселелер көрініс табады.

Басқаша арнаулы құқықтық институттар деп аталатын ерекшеленген бөлімнің институттары қатынастардың жекеленген түрлерін реттеуге қызмет етеді. Сондықтан инвестициялық құқықтың ерекшеленген бөлігі мынадай құқықтық институттарды қамтиды: жер қойнауын пайдалану саласындағы инвестицияларды құқықтық реттеу; бағалы қағаздар нарығында инвестицияларды құқықтық реттеу; шетел инвестицияларын халықаралық-құқықтық реттеу; инвестициялық келісімшарт (түсінік және ерекшеліктер); инвестициялық келісімшарттың түйіні, өзгерісімен бұзылуы; инвестициялық жоба (жасау және жүзеге асыру); инвестициялық келісімшарттар мен олардың жүйесі (жер қойнауын пайдалану саласындағы инвестициялық шарттар концессиялық келісімдер, өнімді бөлу жөніндегі келісімдер, сервистік келісімдер); сыртқы экономикалық инвестициялық шарт; мемлекеттік қарыз шарты, банк қарызы жөніндегі шарт, лизинг шарты; бағалы қағаздар нарығындағы инвестициялық өзара келісімдер; инвесторлардың құқықтарын қорғау және инвестициялық дау-даймаларды шешу.

Дәріс 2. Инвестициялық қызмет түсінігі. Инвестицияларды жіктеу.

Сұрақтар:

1. Инвестициялар және инвестициялық қызмет ұғымы

2. Инвестициялық қызметтің құқықтық нысандары

3. Инвестицияларды жіктеу

Әдебиеттер:

1. Финансовое право Республики Казахстан: учебное пособие /

Н.Б. Мухитдинов, Г.А. Куаналиева, А.Е. Жатқанбаева и др. – Алматы: Қазақ университеті, 2018. – 269 с.

2. Мороз С.П. Инвестиционное право: учебное пособие. – Алматы: Юрист, 2007. – 213 с.

3. Лисица В.Н. Инвестиционное право: учебник. – Новосибирск, 2015. – 561 с.

1. Инвестициялар және инвестициялық қызмет ұғымы.

Белгілі бір мақсаттар үшін жасалған мүдделі тұлғаның активтерін жүктеу әдетте инвестициялар деп аталады, ал мұндай инвестицияларды жүзеге асыру қызметі инвестициялық қызмет деп аталады.

Инвестициялар қарастырылуы мүмкін:

Экономикалық санат ретінде;

Құқықтық санат ретінде.

Инвестициялар мен инвестициялық қызметтің экономикалық мәнін қалай анықтауға болады? Осы мақсаттар үшін инвестицияның негізгі белгілері анықталуы керек.

Белгілері:

1. Салымдар. Мұнда инвестициялар өндіріс пен өндіріс құралдарын жинақтау және қорларды ұлғайту шығындарын білдіреді.

2. Шұғыл сипат. Бұл дегеніміз, инвестициялар дәл қазір орын алады, ал пайда кейінірек пайда болады.

3. Тәуекел сипаты. Бұл - инвестор әрдайым болжай алмайтын және әдетте болжай алмайтын факторларға байланысты инвестицияларды жоғалту мүмкіндігін білдіреді, әйтпесе ол инвестициялық белсенділік танытпайды.

4. Инвестициялар жинақ есебінен жүзеге асырылуы мүмкін. Бұл жағдайда жинақ инвестиция көзі немесе әлеуетті инвестициялардың бір түрі ретінде әрекет етеді.

5. Инвестициялар белгілі бір мақсатпен жасалады

Осылайша, жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, аталған экономикалық белгілерге сүйене отырып, инвестициялар болашақта пайда алуды көздейтін, жинақ немесе тартылған қаражат есебінен тәуекелдік негізде жүзеге асырылатын және белгілі бір әлеуметтік маңызды мақсаттарды көздейтін салымдар екенін атап өтуге болады.

Инвестициялардың құқықтық мәні. Жалпы, құқықтық әдебиеттерде инвестициялар ұғымын анықтауда үш бағытты бөлуге болады:

1) Инвестиция - бұл «құйылымдарды» қайда салады;
2) Инвестиция - бұл «құйылымдарды» (салымдардың) өзі (берілетін объект);

3) Инвестициялар - процесс, қызмет ретінде (объектіні беру жөніндегі іс-қимылдар жиынтығы; активтерді салумен байланысты қатынастар)

ҚР заңнамасы бойынша инвестицияларды анықтау.

Инвестициялар тұжырымдамасы "объектілік" тұжырымдамамен заңшығарушылық қызметте көрініс тапты. Осы тұжырымдама негізінде заңнамалық анықтама "Азаматтық құқық объектісі" ұғымы арқылы тұжырымдалды.

Сонымен бірге, заңда екі тұжырымдама — «инвестициялар» және «инвестициялық қызмет» көрініс тапты, осылайша ресми тұжырымдама "объект" ұғымына негізделгенін атап өтеміз.

Кәсіпкерлік кодекс. "Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік Кодексі" Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 29 қазандағы № 375-V кодексінде (25-тарау, 274-құжат) төмендегілер көрсетіледі:

— Лизинг шартын жасасқан кезден бастап қаржы лизингі нысанасын, сондай-ақ оларға құқықтарды қоса алғанда, заңды тұлғаның жарғылық капиталына немесе кәсіпкерлік қызмет үшін, сондай-ақ мемлекеттік-жекешелік әріптестік жобасын, оның ішінде концессиялық жобаны іске асыру үшін пайдаланылатын тіркелген активтерді ұлғайтуға инвестор салатын мүліктің барлық түрлері (жеке тұтынуға арналған тауарлардан басқа) инвестициялар болып табылады.

Азаматтық құқық объектілері. Азаматтық құқық объектілері (ағыл. objects of civil rights (civil law) (property); нем. Objekte der Bürgerrechte (materielle)) - мүліктік және жеке мүліктік емес игіліктер мен құқықтар.

Азаматтық құқық объектілерінің түрлері:

1. Мүліктік және жеке мүліктік емес игіліктер мен құқықтар азаматтық құқық объектілері бола алады.

2. Мүліктік игіліктер мен құқықтарға (мүлікке): заттар, ақша, соның ішінде шетел валютасы, құнды қағаздар, жұмыс, қызмет, шығармашылық-интеллектуалдық қызметтің объектіге айналған нәтижелері, фирмалық атаулар, тауарлық белгілер және бұйымды дараландырудың өзге де құралдары мүліктік құқықтар мен басқа да мүлік жатады.

3. Жеке мүліктік емес игіліктер мен құқықтарға: жеке адамның өмірі, денсаулығы, қадір-қасиеті, абырой, игі атақ, іскерлік бедел, жеке өмірге қол сұқпаушылық, жеке құпия мен отбасы құпиясы, есім алу құқығы, автор болу құқығы, шығармаға қол сұқпаушылық құқығы және басқа материалдық емес игіліктер мен құқықтар жатады.

— Жеке және заңды тұлғалардың коммерциялық ұйымдардың жарғылық капиталына қатысу не кәсіпкерлік қызмет үшін, мемлекеттік-жекешелік әріптестік жобасын, оның ішінде концессиялық жобаны іске асыру үшін пайдаланылатын тіркелген активтерді құру немесе ұлғайту жөніндегі қызметі инвестициялық қызмет деп танылады.

— Инвестор деп Қазақстан Республикасында инвестицияларды жүзеге асыратын жеке және заңды тұлғалар түсініледі.

— Ірі инвестор деп Қазақстан Республикасында айлық есептік көрсеткіштің кемінде екі миллион еселенген мөлшерінде инвестицияларды жүзеге асыратын жеке немесе заңды тұлға түсініледі.

2. Инвестициялық қызметтің құқықтық нысандары.

Инвестициялаудың құқықтық нысандары инвестор инвестицияларды жүзеге асыратын екі негізгі заңды түрді қамтиды:

1. Корпоративтік инвестициялау

2. Шарттық инвестициялау

Корпоративті инвестициялау. Корпоративтік инвестициялау кезінде салымдар коммерциялық ұйымның жарғылық капиталына жүзеге асырылады, осыған байланысты инвестор осындай ұйымның қатысушысы (акционері, салымшысы) болады.

Корпоративтік инвестициялау нәтижесінде инвестор қаражат салынған заңды тұлғаға қатысты нақты, ерекше жолмен реттелетін құқықтарға ие болады

Шарттық инвестициялау. Инвестициялаудың шарттық нысаны, бір жағынан, инвестор, ал екінші жағынан — реципиент (инвестициялауды ұйымдастырушы) жасасатын келісімге негізделген, оның шарттарына сәйкес инвестор реципиентке (инвестициялауды ұйымдастырушыға) белгілі бір ресурстарды береді, ал соңғысы осы ресурстарды кейбір пайдаға қол жеткізу мақсатында пайдалануға міндеттенеді.

3. Инвестицияларды жіктеу.

I. Тікелей және портфельдік инвестициялар

Инвестициялар мен инвестициялық ағындардың бағытын ажырату үшін оң заңнамада қолданылатын жіктеулердің бірі оларды тікелей және портфельдік инвестицияларға бөлу болып табылады.

Тікелей инвестициялар деп инвестицияланған капиталдың өсуін және бизнесті басқаруды қамтамасыз ететін инвестициялар түсініледі. Әдетте, тікелей инвестициялар кәсіпорындағы акциялардың бақылау пакетін (қатысу үлестерін) алуды білдіреді. Тікелей инвестициялар әдетте ұзақ мерзімді сипатқа ие. Осыған байланысты оларды стратегиялық инвестициялар немесе нақты инвестициялар деп те атайды.

Портфельдік инвестициялар қызметтен кіріс алу мақсатында бағалы қағаздарды сатып алу жолымен жүзеге асырылады және жалпы ереже бойынша бизнесті (кәсіпорынды) басқаруға шешуші ықпал етуді көздемейді)

Осылайша, тікелей және портфельдік инвестициялардың басты айырмашылығы-біріншісі бизнесті (кәсіпорынды) басқаруға мүмкіндік береді, ал екіншісі — жоқ. Портфельдік инвестициялар салыстырмалы түрде аз мөлшерде және әдетте ұсақ инвесторларға тиесілі.

II. Бастапқы инвестициялар, қайта Инвестициялау және дезинвестициялар

Бұл жіктеу негізделген инвестицияларды пайдалану сипатының өлшемдері.

Бастапқы инвестициялар деп меншікті де, қарыз қаражаты есебінен де жүзеге асырылатын капиталдың бастапқы салымдары түсініледі.

Қайта инвестициялау дегеніміз - бастапқы инвестициялау үшін пайдаланылған капиталды босатқаннан кейін жүзеге асырылатын инвестицияларды қайталама пайдалану.

Дезинвестициялар - бұл капиталды инвестициялық мақсаттарда одан әрі пайдаланбай босату.

III. Инвестициялау мерзімі бойынша инвестицияларды жіктеу

Осы жіктеу аясында Инвестициялар инвестициялау мерзіміне байланысты бөлінеді:

- қысқа мерзімді инвестициялар - салымдар бір жылдан аспайтын мерзімге жүзеге асырылады (мысалы, жедел лизинг шартының талаптарымен лизингтік инвестициялау);

- орта мерзімді инвестициялар - қаражат бір жылдан бес жылға дейінгі мерзімге салынады (мысалы, бір жылдан бес жылға дейінгі мерзімге облигацияларға инвестициялау);

- ұзақ мерзімді инвестициялар - инвестициялау бес жылдан астам мерзімге жүзеге асырылады (мысалы, 49 жылға дейінгі мерзімге концессиялық келісім талаптарымен инвестициялау).

Инвестициялардың мерзімі бойынша жіктелуі ұзақ мерзімді несие беруді ынталандыру аясында жеңілдіктер беру үшін қолданылады, мысалы, кедендік реттеу кезінде.

IV. Кірістілік критерийі бойынша инвестицияларды жіктеу

Инвестициялардың кірістілік деңгейіне байланысты:

жоғары табысты инвестициялар - инвестициялаудан әсері табыстың жоғары деңгейінен, яғни нарықтағы табыстылықтың орташа деңгейінен айтарлықтай асатын кірістен тұратын салымдар;

орташа табысты инвестициялар - бұл табыстылығы нарықтағы инвестициялық табыстылықтың орташа деңгейіне шамалас келетін салымдар;

табысы төмен инвестициялар - кірістілігі инвестициялық нарықтағы орташа кірістіліктен аз салымдар;

табыссыз инвестициялар - бұл пайда табу мақсатынсыз жүзеге асырылатын инвестициялар, әдетте, әлеуметтік, экологиялық және т.б. мақсаттарда жүзеге асырылады.

V. Меншік нысанына байланысты инвестицияларды жіктеу

Меншік нысанына байланысты:

мемлекеттік (бюджеттік) инвестициялар - ҚР мемлекеттік билік органдары тиісті бюджет есебінен жүзеге асыратын салымдар;

жергілікті (бюджеттік) инвестициялар - бұл жергілікті билік органдары жергілікті бюджет есебінен жүзеге асыратын салымдар;

жеке инвестициялар - жеке және заңды тұлғалар іске асыратын салымдар;

аралас инвестициялар - әртүрлі меншік нысанындағы мүлік түрінде бірнеше субъектілер жүзеге асыратын салымдар. Бұл жіктеу бірлескен жобаларды жүзеге асыруда қолданылады, мысалы, мемлекеттік-жекешелік әріптестік жобаларында, концессиялық келісімдерде.

VI. Өтімділік өлшемі бойынша инвестицияларды жіктеу

Инвестицияларды олардың өтімділік дәрежесіне қарай жіктеуге жол беріледі (оларды орташа нарықтық құны бойынша белгілі бір мерзімде іске асыру мүмкіндігі):

- өтімділігі жоғары инвестициялар - бұл қысқа мерзімде нарықтық бағамен жүзеге асырылуы мүмкін инвестициялар;
- орташа өтімді инвестициялар - орташа мерзімде (6 айға дейін) олардың құнын сезілмейтін шығынсыз іске асырылуы мүмкін салымдар;
- төмен өтімді инвестициялар - ұзақ мерзім ішінде (жарты жылдан астам), көбінесе құнын жоғалтумен іске асырылуы мүмкін салымдар;
- өтімсіз инвестициялар - бұл дербес объектілер ретінде іске асыру мүмкін болмайтын салымдар; әдетте, өзге мүлік құрамында, мысалы, тұтас мүліктік кешен ретінде өткізіледі. Мұндай жіктеуді инвестицияланған мүлікті бағалау кезінде, мысалы, акционерлік капиталды қалыптастыру кезінде қолдануға болады.

VII. Инвестицияларды аумақтық өлшем бойынша жіктеу

- сыртқы инвестициялар - шекарадан тыс орналасқан объектілерге салынатын салымдар;
- ішкі инвестициялар - бұл мемлекеттің аумағында орналасқан объектілерге салынатын салымдар. Осы жіктеудің негізінде ішкі және шетелдік инвестицияларды сараланған реттеу жасалды.

VIII. Тәуекел критерийі бойынша инвестицияларды жіктеу

Тәуекелдің жіктеу критерийі агрессивті, консервативті және қалыпты инвестицияларды бөлуге мүмкіндік береді.

Агрессивті инвестициялар - бұл жоғары тәуекел деңгейімен сипатталатын инвестициялар, бірақ олар әдетте жоғары кірістілік пен төмен өтімділікпен бірге жүреді.

Консервативті инвестициялар төмен тәуекелмен сипатталады, бұл олардың сенімділігіне әкеледі және жоғары өтімділікке ықпал етеді. Алайда, әдетте, консервативті инвестициялардан жоғары кірістілікті күтуге болмайды.

Орташа инвестицияларға келетін болсақ, олар орташа тәуекел, кірістілік және өтімділік деңгейімен сипатталады. Бұл жіктеуді қадағалау органдары кейбір субъектілердің (мысалы, инвестициялық қорлардың) инвестициялық белсенділігін олардың қызметіндегі тәуекелдерді азайту мақсатында реттейді.

Өзін-өзі бақылауға арналған сұрақтар мен тапсырмалар:

Инвестиция және инвестициялық қызмет туралы түсініктерді ашып қарастырыңыз.

Инвестициялық қызметтің құқықтық нысандары қандай?

Инвестициялаудың корпоративтік нысаны мен инвестициялаудың шарттық нысаны қалай байланысты?

Инвестициялардың жіктелуін беріңіз.

Дәріс №3. Инвестициялық қатынастардың субъектілері.

Дәріс сұрақтары:

Инвестициялық қатынастар түсінігі.

Инвестициялық құқықтық қатынастар субъектісі туралы түсінік.

Инвестициялық құқықтық қатынастар субъектілерін жіктеу.

Инвестордың құқықтық жағдайы.

Инвестициялық құқықтық қатынастар

Жалпы нысанда инвестициялық құқықтық қатынастар - бұл инвестициялық құқықтық нормалармен реттелетін қоғамдық қатынас.

Инвестициялық құқықтық қатынастар - бұл азаматтық құқықтық қатынастардың бір түрі. Алайда, олар әкімшілік құқықтық және қаржылық-құқықтық қатынастар болуы мүмкін, және, тиісінше, барлық жария-құқықтық қатынастарға тән белгілерге ие.

Инвестициялық құқықтық қатынас - бұл пайда (кіріс) алу және (немесе) оң әлеуметтік әсерге қол жеткізу мақсатында инвестор кәсіпкерлік және басқа да қызмет түрлері объектілеріне салатын материалдық немесе материалдық емес игіліктерге байланысты туындайтын құқықтық қатынас.

Инвестициялық қатынастар (ҚР КК, 273 - бап) - Қазақстан Республикасындағы инвестициялармен байланысты қатынастар.

Олардың тұжырымдамасына мыналар кіреді:

инвестицияларды ынталандырудың құқықтық және экономикалық негіздерін айқындау;

Қазақстан Республикасында инвестицияларды жүзеге асыру кезінде инвесторлардың құқықтарын қорғауға кепілдік беру;

инвестицияларды мемлекеттік қолдау шараларын, инвесторлар қатысатын дауларды шешу тәртібін айқындау.

Инвестициялық құқықтық қатынастар болуы мүмкін:

А) - біржақты құқықтық қатынастар;

- екі жақты құқықтық қатынастар;

Б) - абсолюттік;

- салыстырмалы.

Инвестициялық құқықтық қатынастар субъектісі ұғымы.

Өзара (корреспонденциялаушы) құқықтары мен міндеттері бар құқықтық қатынастарға қатысушылар құқықтық қатынастардың субъектілері болып табылады.

Құқық субъектілігі құқық қабілеттілігі (құқықтары мен міндеттеріне ие болу қабілеті) және әрекет қабілеттілігі (құқықтары мен міндеттерін жүзеге асыру қабілеті) болып табылады. Жеке авторлар заңды тұлғаның құрамына деликт қабілеттікті же кіргізеді.

Инвесторлар - бұл инвестициялар түрінде меншікті, қарыз немесе тартылған қаражатты инвестициялауды жүзеге асыратын және олардың мақсатты пайдаланылуын қамтамасыз ететін инвестициялық қызметтің негізгі субъектілері.

Вашингтон (25-баптың 2-параграфы) және Сеул (13-бап) конвенциялары "кез келген жеке және заңды тұлға» деген тұжырымды пайдаланады. Сонымен бірге, Сеул конвенциясы заңды тұлғаның жеке иелігінде ме, жоқ па, коммерциялық негізде әрекет етуін талап етеді.

Инвесторлар болуы мүмкін:

мемлекеттік мүлікті немесе мүліктік құқықтарды басқаруға уәкілетті органдар;

барлық меншік нысанындағы заңды тұлғалар,

халықаралық ұйымдар

шетелдік заңды тұлғалар,

жеке тұлғалар – резиденттер және резидент еместер

Нормативтік актілерде және арнайы әдебиеттерде инвестицияларды жүзеге асыратын субъектілер басқаша аталады: салымшылар, үлескерлер, акционерлер, инвесторлар және т. б

Әрбір субъект (қатысушы) бірнеше өзіне тән ерекшеліктермен сипатталады:

инвестициялық ресурстардың болуы;

инвестициялық мақсаттар үшін меншікті капиталды ұсыну ниеті;

белгілі бір инвестициялық құралдар мен тетіктерді пайдалану;

ерекше инвестициялық мінез-құлық.

Инвестор инвестициялық жобаның негізгі фигурасы ретінде құқыққа ие:

инвестициялардың көлемін, сипаты мен тиімділігін дербес айқындау;

олардың мақсатты пайдаланылуын бақылау;

инвестициялардың нәтижелеріне иелік ету, Пайдалану және билік ету;

өкілеттіктердің бір бөлігін басқа ұйымдарға беру.

Инвестициялық құқықтық қатынастар субъектілерін сыныптау.

Инвестициялық қызметті жүзеге асыратын жеке немесе заңды тұлғалар (оның ішінде шетелдік заңды тұлғалар мен азаматтар, сондай-ақ азаматтығы жоқ адамдар) инвестициялық құқықтық қатынастардың субъектілері немесе қатысушылары болады.

Нормативтік актілерде және арнайы әдебиеттерде инвестицияларды жүзеге асыратын субъектілер басқаша аталады: салымшылар, үлескерлер, акционерлер, инвесторлар және т. б.

Инвестициялық қызметке келесі субъектілер қатысады:

инвесторлар;

тапсырыс берушілер;

мердігерлер;

күрделі салымдар объектілерін пайдаланушылар.

1) тапсырыс берушілер — инвестициялық жобаларды іске асыруды жүзеге асыратын, оған инвесторлар уәкілеттік берген жеке және заңды тұлғалар;

2) мердігерлер - Азаматтық кодекске сәйкес Тапсырыс берушілермен жасалатын мердігерлік шарт және (немесе) мемлекеттік келісімшарт бойынша жұмыстарды орындайтын жеке және заңды тұлғалар;

3) Күрделі салымдар объектілерін пайдаланушылар — жеке және заңды тұлғалар, оның ішінде шетелдік тұлғалар, сондай-ақ олар үшін көрсетілген объектілер құрылатын мемлекеттік органдар, шет мемлекеттер, халықаралық бірлестіктер мен ұйымдар

4) басқа тұлғалар (жеткізушілер; банктік, сақтандыру және делдалдық ұйымдар, инвестициялық биржалар)

Осылайша, инвестор-бұл инвестиция салатын кез-келген жеке немесе заңды тұлға. Ол инвестициялық қызметтің жалғыз субъектісі және инвестициялық құқықтық қатынастардың міндетті субъектісі болып табылады. Басқа тұлғалар (тапсырыс берушілер, мердігерлер, пайдаланушылар және т.б.) инвестициялық құқықтық қатынастарда инвесторға қарсы тұратын оның контрагенттері болып табылады.

Инвестордың құқықтық жағдайы.

Заңнамаға сәйкес инвесторға құқықтары мен мүдделері толық және сөзсіз қорғалады.

Инвестордың құқығы бар:

1) заңнамалық актілерде көзделген жағдайларды қоспағанда, кәсіпкерлік қызметтің кез келген объектілері мен түрлеріне инвестицияларды жүзеге асыруға;

2) мемлекеттік органдардың Қазақстан Республикасының заңнамалық актілеріне сәйкес келмейтін актілер шығаруы салдарынан, сондай-ақ азаматтық заңнамаға сәйкес осы органдардың лауазымды адамдарының заңсыз әрекеттері (әрекетсіздігі) нәтижесінде өзіне келтірілген зиянды өтетуге құқығы бар;

3) салықтарды және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдерді төлегеннен кейін өз қызметінен алынған кірістерді өз қалауы бойынша пайдалануға құқылы;

4) ҚР аумағындағы банктерде валюталық заңнамаға сәйкес ұлттық валютада және (немесе) шетел валютасында банктік шоттар ашуға құқылы

276-бапқа сәйкес инвесторға мынадай кепілдіктер беріледі

1. Инвестору предоставляется полная и безусловная защита 1. Инвестордың құқықтары мен мүдделері толық және сөзсіз қорғалады, бұл Қазақстан Республикасының Конституциясымен, осы Кодекспен және Қазақстан Республикасының өзге де нормативтік-құқықтық актілерімен, сондай-ақ Қазақстан Республикасы ратификациялаған халықаралық шарттармен қамтамасыз етіледі.

2. Мемлекеттік органдардың Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес келмейтін актілер шығаруы, сондай-ақ осы органдардың лауазымды адамдарының заңсыз әрекеттерінің (әрекетсіздігінің) салдарынан өзіне келтірілген зиянды инвестордың Қазақстан Республикасының азаматтық заңнамасына сәйкес өтетуге құқығы бар.

3. Тараптардың келісімі бойынша шарттарға өзгерістер енгізілетін жағдайларды қоспағанда, Қазақстан Республикасы инвесторлар мен Қазақстан Республикасының мемлекеттік органдары арасында жасалған шарттар талаптарының тұрақтылығына кепілдік береді.

Бұл кепілдіктер:

1) акцизделетін тауарлар импортының, өндірісінің, оларды өткізудің тәртібі мен шарттарын өзгертетін Қазақстан Республикасының заңнамасындағы өзгерістерге және (немесе) Қазақстан Республикасының халықаралық шарттарының күшіне енуіне және (немесе) олардың өзгерістеріне;

2) ұлттық қауіпсіздікті, қоғамдық тәртіпті, халықтың денсаулығы мен имандылығын сақтауды қамтамасыз ету мақсатында Қазақстан Республикасының заңдарына енгізілетін өзгерістер мен толықтыруларға қолданылмайды.

ҚР КК 277-бабына сәйкес кірістерді пайдаланудың мынадай кепілдіктері беріледі

Инвесторлар:

1) Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес салықтарды және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдерді төлегеннен кейін өзінің қызметінен алынған кірістерді өз қалауы бойынша пайдалануға;

2) Қазақстан Республикасының аумағындағы банктерде Қазақстан Республикасының банк және валюталық заңнамасына сәйкес ұлттық валютада және (немесе) шетелдік валютада банк шоттарын ашуға құқылы.

ҚР КК 279-бабына сәйкес Мемлекет меншігіне алу және реквизициялау кезіндегі инвесторлар құқықтарының кепілдіктері

1. Инвестордың мүлкін мемлекет мұқтажы үшін мәжбүрлеп алып қоюға (мемлекет меншігіне алуға, реквизициялауға) Қазақстан Республикасының заңдарында көзделген айрықша жағдайларда жол беріледі.

2. Мемлекет меншігіне алынған кезде инвесторға Қазақстан Республикасының мемлекет меншігіне алу туралы заңнамалық актілерін шығару нәтижесінде оған келтірілген залалды Қазақстан Республикасы толық көлемде өтейді.

3. Инвестордың мүлкін реквизициялау оған мүліктің нарықтық құнын төлей отырып жүзеге асырылады.

Мүліктің нарықтық құны Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен айқындалады.

4. Меншік иесіне реквизицияланған мүліктің құны өтелген бағаға ол сот тәртібімен дау айта алады.

5. Реквизициялаудың жүргізілуіне себеп болған мән-жайлардың қолданылуы тоқтатылған кезде инвестор сақталған мүліктің қайтарылуын талап етуге құқылы, бірақ бұл ретте мүлік құнының төмендеуінен болған ысырапты ескере отырып, өзі алған өтемақы сомасын қайтаруға міндетті.

ҚР КК 280-бабы. Инвестор құқықтарының басқа тұлғаға өтуі

Егер шет мемлекет немесе ол уәкілеттік берген мемлекеттік орган Қазақстан Республикасының аумағында жүзеге асырылған инвестицияларға қатысты оған берілген кепілдік (сақтандыру шарты) бойынша инвестордың пайдасына төлем жүргізетін болса және көрсетілген инвестицияларға инвестордың құқықтары осы шет мемлекетке не ол уәкілеттік берген мемлекеттік органға өтетін болса (талаптар берілетін болса), Қазақстан Республикасында құқықтардың осылай өтуі (талаптардың берілуі) инвестор Қазақстан Республикасында инвестицияларды жүзеге асырған және (немесе) ол белгілі бір шарттық міндеттемелерін орындаған жағдайда ғана заңды деп танылады.

Өзін-өзі бақылауға арналған сұрақтар мен тапсырмалар

Инвестициялық қатынастар түсінігін ашып қарастырыңыз.

Инвестициялық құқықтық қатынастар субъектісі туралы түсінікті талдаңыз.

Инвестициялық құқықтық қатынастар субъектілерін жітеуіне талдау беріңіз.

Инвестордың құқықтық жағдайы ашып қарастырыңыз

Дәріс №4. Инвестициялық құқықтық қатынастардың объектілері және олардың мазмұны.

Дәріс сұрақтары:

1. Инвестициялық құқықтық қатынастар объектісі ұғымы

2. Инвестициялық құқықтық қатынастар объектілерінің түрлері

Әдебиеттер::

• 1. Фархутдинов И.З. Международное инвестиционное право и процесс. - М., 2014. – 415 с.

• 2. Финансовое право Республики Казахстан: учебное пособие / Н.Б. Мухитдинов, Г.А. Куаналиева, А.Е. Жатқанбаева и др. – Алматы: Қазақ университеті, 2018. – 269 с.

• 3. Мороз С.П. Инвестиционное право: учебное пособие. – Алматы: Юрист, 2007. – 213 с.

• 4. Лаптева А.М., Скворцов О.Ю. Инвестиционное право: учебник для бакалавриата и магистратуры. – М.: Юрайт, 2019. – 535 с.

1. Инвестициялық құқықтық қатынастар объектісі ұғымы

Жаңадан құрылатын, жаңғыртылатын негізгі қорлар мен айналым қаражаты, бағалы қағаздар, нысаналы ақша салымдары, ғылыми–техникалық өнім, басқа да меншік объектілері, сондай-ақ мүліктік құқықтар мен зияткерлік меншік құқықтары инвестициялық қызмет объектілері болып табылады.

Табиғаты мен формалары бойынша шетелдік инвестициялар әртүрлі болуы мүмкін.

Инвестициялар әртүрлі болуы мүмкін:

- өндіріс көлемі бойынша (жобаның ауқымы, өнім өндіру, жұмыстар, қызметтер),
- бағыттылығы бойынша (өндірістік, әлеуметтік және т. б.),
- жобаларды жүзеге асыру кезеңінің (кезеңдерінің) сипаты мен мазмұны бойынша (бүкіл кезеңге немесе тек жекелеген кезеңдерге)),
- меншік нысандары бойынша (мемлекеттік немесе жеке),
- мемлекеттің қатысу сипаты мен дәрежесі бойынша (несиелер, акциялар пакеті, салық жеңілдіктері, кепілдіктер және т. б.),
- қаражаттың өтелімділігі, түпкілікті нәтижелердің тиімділігі және басқа да белгілер бойынша

ҚР ПК сәйкес инвестициялық қызмет объектілері болып табылады:

- кәсіпкерлік қызметтің кез келген объектілері мен түрлері (жеке тұтынуға арналған тауарлардан басқа) ;
- лизинг шарты жасалған кезден бастап қаржы лизингінің нысанасы, сондай - ақ оларға құқықтар;
- зияткерлік меншік;
- бағалы қағаздар;
- жылжымайтын мүлік, сондай-ақ мүліктік кешен ретіндегі кәсіпорын

Ескертпе:

• Ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету қажеттігі негізге алына отырып, Қазақстан Республикасының заңдарында инвестициялық қызмет шектелетін немесе оған тыйым салынатын қызмет түрлері және (немесе) аумақтар айқындалуы мүмкін

• Қазақстан Республикасы мен ұлттық инвестор және (немесе) шетелдік инвестор болып табылатын тұлға арасында концессия (шарт) жасасуға жол беріледі, онда республика аумағында жекелеген қызмет түрін жүргізу құқығын не Қазақстан Республикасының меншігіндегі мүлікті пайдалану құқығын белгілі бір мерзімге өтеусіз беру туралы айтылады

2. Объектілердің түрлері

• Бұрын (2003 жылға дейін) инвестициялық қызметтің басым объектілері болып саналған:

- экономиканың басым секторлары (өндірістік инфрақұрылым; өңдеу өнеркәсібі; Астана қаласының (қазіргі Нұр-сұлтан) объектілері; тұрғын үй, Әлеуметтік сала және туризм объектілері; ауыл шаруашылығы)

• Қазір: бұл инвестициялық преференциялар берілетін Экономикалық қызмет түрлерінің жалпы жіктеуішінің сыныптары деңгейіндегі қызметтің басым түрлері

1. Материалдық активтер немесе күрделі сипаттағы объектілер. Оларға, ең алдымен, мыналар жатады:

- компаниялар немесе кәсіпорындар бірыңғай мүліктік кешен ретінде (ғимараттар, құрылыстар, кеңселер және т. б.);
- жер учаскелері және тіпті жекелеген аумақтар түріндегі жер;
- тұрғын үй құрылысы объектілері;
- күрделі сипаты жоқ материалдық инвестициялық объектілер;
- кейбір жағдайларда инвестициялаудың материалдық объектілеріне осы активтерді іскерлік айналымда пайдалану құқығын жатқызуға болады

2. Қаржы нарықтарында инвестиция ретінде пайдаланылатын қаржы активтері немесе құралдары. Бұл өзіндік ерекшеліктері бар және мыналардан тұратын инвестициялық нысандардың екінші үлкен тобы:

• Акциялар немесе борыштық міндеттемелер (облигациялар) түріндегі, ашық нарықтарда (қор биржаларында) белгіленетін және биржадан тыс нарықта мәмілелер жасау үшін пайдаланылатын бағалы қағаздар

• Кәсіпорынның қаржылық активтері. Акциялардан немесе жарғылық капиталдағы үлестен басқа, компаниялардың қаржылық активтерінің кейбір топтары белгілі бір қызығушылық тудыруы мүмкін. Инвестициялық қызметтің объектісі компанияның айналым қаражаты болуы мүмкін;

• Белгілі бір мақсаттар үшін инвестициялық мүддені білдіретін қаржы активтері вексельдер, депозитарлық немесе қойма қолхаттары, теңіз коносаменттері, кедендік варранттар және т. б. түріндегі эмиссиялық емес бағалы қағаздар болуы мүмкін

3. Материалдық емес активтер немесе зияткерлік Инвестициялар.

• Шығармашылық және зияткерлік қызметтің әртүрлі өнімдеріне авторлық құқықтар, өнеркәсіптік патенттер;

• Табысты, серіктестің сенімділігі мен өнім сапасын білдіретін активтер. Бұл, ең алдымен, Компанияның брендті мен сауда белгісі, оның корпоративтік стилі және ең бастысы беделі (гудвилл).;

• Инвестициялық топқа жатқызуға болатын материалдық емес активтер - бұл болашақта пайда табуға қабілетті бизнестің, ғылымның немесе қызметтің белгілі бір саласындағы арнайы білім немесе тәжірибе.

Өзін өзі бақылауға арналған сұрақтар:

1. Инвестициялық құқықтық қатынастар объектісі ұғымын қарастырыңыз

2. Инвестициялық құқықтық қатынастар объектілерінің түрлеріне талдау жасаңыз

ЛЕКЦИЯ № 5. ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ ШАРТТАР.

Сұрақтар:

- **Инвестициялық шарт ұғымы.**
- **Инвестициялық шарттардың түрлері.**

■ **Әдебиеттер:**

1. Мороз С.П. **Инвестиционное право: учебное пособие [Электронный ресурс]** https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=35480663#pos=1;-16

2. Лаптева А.М., Скворцов О.Ю. **Инвестиционное право: учебник для бакалавриата и магистратуры.** – М.: Юрайт, 2019. – 535 с.

1. **Инвестициялық шарт ұғымы**

Азаматтық құқықтар мен міндеттерді белгілеу, өзгерту немесе тоқтату туралы екі немесе одан да көп адамның келісімі шарт деп танылады (АК-нің 378-бабының 1- тармағы).

Шарт құқықтық қатынастардың пайда болуына, өзгеруіне немесе тоқтатылуына негізделген заңды факт ретінде әрекет етеді. Демек, шарт азаматтық құқықтар мен міндеттердің пайда болу негіздерінің бірі болып табылады (АК 7-бабы).

■ **Инвестициялық қызметті жүзеге асырудың негізгі азаматтық-құқықтық нысаны инвестициялық шарт** — бір тарап (инвестор) инвестициялық қызметті жүзеге асыруға міндеттенетін шарт болып табылады.

■ **Мердігерлік шарттар** (Тапсырыс берушінің құрылысқа қаржы салымы инвестициялар болып табылады), сатып алу-сату шарттары (жылжымайтын мүлікті сатып алу инвестиция болып табылады), азаматтық заңнамада аталған не аталмаған өзге де шарттар инвестициялық шарттар болуы мүмкін.

■ **Инвестициялық процеске қатысушылар арасындағы құқықтық қатынастар қолданыстағы заңнамамен реттеледі және негізінен инвестициялық процеске қатысушылар арасында азаматтық құқықтар мен міндеттерді белгілеуге, өзгертуге немесе тоқтатуға бағытталған екі немесе одан да көп тараптардың келісім-шартына негізделген.**

■ **Атап айтқанда, инвестициялық шарт міндетті түрде жазбаша нысанда жасалады және қолданыстағы заңнамада азаматтық-құқықтық шарттар үшін көзделген барлық қажетті деректемелер (тараптардың мекенжайы мен атауы, шарттың мақсаты, бағасы (құндық бағалау), қолданылу мерзімі, орындау шарттары, тараптардың жауапкершілігі мен кепілдіктері, форс-мажорлық мән-жайлар мен олардың салдарлары, дауларды шешу тәртібі және т.б.) болуға тиіс.**

2. **Инвестициялық шарттардың түрлері**

Профессор М. Қ. Сүлейменовке сәйкес шарт:

1) қызмет түрлері бойынша жіктеледі;

2) экономикалық салалар (халық шаруашылығының салалары) бойынша жіктеледі

Инвестициялық шарттар екі негізгі топқа бөлінеді:

- материалдық өндіріс саласындағы шарттар

- материалдық емес игіліктер өндірісі саласындағы шарттар.

■ 1) сатып алу-сату шарттары (валюталық құндылықтар, бағалы қағаздар, шаруашылық қоғамдары мен серіктестіктердің жарғылық (қоймалық) капиталындағы үлестер, өндірістік кооперативтердегі пайлар, жылжымалы мүлікке жататын жабдықтар мен басқа да негізгі құралдар, кәсіпорындар, өзге де жылжымайтын мүлік және т. б.);

■ 2) айырбас шарттары (ҚР АҚ 501-бабы);

■ 3) рента шарттары (ҚР АҚ 517-бабы);

■ 4) құрылыс мердігерлігінің шарттары (ҚР АҚ 651-бабы);

■ 5) пайыздарды төлеуді көздейтін қарыз шарттары (ҚР АҚ 715-баптары), кредиттік шарттар, тауарлық кредит шарттары;

■ 6) ақшалай талапты беріп қаржыландыру шарттары (ҚР АҚ 729-бабы);

■ 7) банктік салым шарттары (ҚР АҚ 756-бабы);

■ 8) сақтандыру шарттары (ҚР АҚ 803-баптары);

■ 9) концессия шарттары;

Қазіргі уақытта басқа заңдарда заңнамалық бекітілген инвестициялық шарттарға мыналар жатады:

1) үлестік құрылысқа қатысу шарты;

2) құрылыс салынған аумақты дамыту туралы шарт;

3) аумақты кешенді игеру туралы шарт;

4) экономикалық сыныптағы тұрғын үй құрылысы мақсатында аумақты игеру туралы шарт;

5) экономикалық сыныптағы тұрғын үй құрылысы мақсатында аумақты кешенді игеру туралы шарт;

■ 6) өнімді бөлу туралы келісім;

■ 7) концессиялық келісім;

■ 8) арнайы инвестициялық келісімшарт;

■ 9) АЭА-да қызметті жүзеге асыру туралы келісім;

■ 10) репо шарты;

■ 11) туынды қаржы құралы;

■ 12) мемлекеттік емес зейнетақымен қамсыздандыру шарты (зейнетақы шарты).

■ Сыртқы экономикалық салада концессиялық келісімдер мен өнімді бөлу туралы келісімдерден басқа, келесі шарттар кеңінен таралды:

■ - Бірлескен кәсіпорындар құру туралы(Joint Ventures);

■ - Сервистік келісімшарттар (Service Contracts):

– техникалық бағалау жүргізу туралы келісім (Technical Evaluation Agreement),

– техникалық жәрдемдесу жөніндегі келісімшарт (Technical Assistance Contract),

– барлау және пайдалану жұмыстарын бірлесіп жүргізу туралы келісім (Joint Operating Agreement),

– мұнай беруді арттыруға арналған келісімшарт (Enhanced Oil Recovery Agreement),

– жұмыстарды жүргізуге арналған келісімшарт (Contract of Work), кредитное соглашение (Loan Agreement)

■ Бірлескен кәсіпорын - ағылш. Joint Venture, екі тарап бір жобаны іске асыру үшін біріккен жағдайда пайда болады.

■ Бірлескен кәсіпорында екі тарап жобаға тең (ақшалай түрде) инвестицияларды жүзеге асырады, сондай-ақ оның тұжырымдамасын әзірлеуге тең уақыт пен күш жұмсайды деп болжанады.

■ Сервистік келісімшарттар - бұл барлық халықаралық инвестициялық келісімдерді білдіретін жалпылама термин. Бұл келісім бойынша инвестор, осы келісімге қол қойған кезде кірістерге, жемістерге, өнімдерге меншік құқығын алмайды, бірақ олардың белгілі бір бөлігін сыйақы түрінде алады.

■ Келісімді жасасу кезінде инвесторға сыйақы үшін (тәуекелмен немесе тәуекелсіз) қызметтерді орындау мақсатында мемлекет құзыретіне жататын қызмет түрлерін жүзеге асыруға да құқықтар шұғыл негізде беріледі.

■ Сервистік келісімшарттар қарапайым формулаға негізделген: мердігер кен орындарын іздеуге және орналастыруға қажетті капиталды қамтамасыз етеді. ■ Егер ол мұнай немесе газ тапса, Үкімет оған жауап ретінде мұнай немесе газ сату арқылы өз шығындарын өтеуге және сыйақы ретінде оған қалған соманың белгілі бір пайызын төлеуге мүмкіндік береді.

■ Сыйақының өзі әдетте алынған өнімнің пайызымен анықталады (әдеттегі салық жүйесін немесе өнімді бөлу механизмін қолдана отырып)

Өзін-өзі бақылау сұрақтары

■ Инвестициялық шарт ұғымын ашыңыз.

■ Инвестициялық келісімшарттардың түрлерін талдау.

■ ҚР Заңнамасы бойынша инвестициялық кконтракт ұғымын және мазмұнын қарастыру

**Лекция 6-7. Инвестициялық қызметті мемлекеттік реттеу.
Мемлекеттің инвестициялық саясаты**

Лекция бойынша сұрақтар:

Инвестициялық қызметті мемлекеттік реттеу ұғымы және оның мазмұны

Мемлекеттің инвестициялық саясаты

Әдебиеттер:

Мороз С.П. Инвестиционное право: учебное пособие [Электронный ресурс] https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=35480663#pos=1;-16

Лаптева А.М., Скворцов О.Ю. Инвестиционное право: учебник для бакалавриата и магистратуры. –М.: Юрайт, 2019. –535 с.

Кодекс Республики Казахстан от 29 октября 2015 года No 375-V «Предпринимательский кодекс Республики Казахстан» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 07.07.2020 г.).

1. Инвестициялық қызметті мемлекеттік реттеу ұғымы және оның мазмұны

Инвестициялық қызметті мемлекеттік реттеу - бұл басқару органдары тарапынан мемлекеттік және өңірлік инвестициялық саясатты жүргізуге бағытталған, елдің және оның аумақтарының әлеуметтік-экономикалық дамуының, инвестициялардың тиімділігін арттырудың, халықтың өмірсүру жағдайының қауіпсіздігін қамтамасыз етудің, қоршағанортаны қорғаудың мемлекеттік міндеттерін қамтамасыз ететін экономикалық сипаттағы әкімшілендірудің белгілі бір нысандары мен әдістері

Инвестициялық қызметті мемлекеттік реттеудің мазмұны мемлекеттік органдардың алдында тұрған мақсаттар мен, сондай-ақ инвестициялық саясатты жүргізу кезінде мемлекет қолданатын құралдармен инструменттер мен айқындалады.

Инвестициялық қызметті мемлекеттік реттеу дегеніміз – заңнамада бекітілген мемлекеттік тәсілдер мен шешімдердің жиынтығы, инвестор өз қызметін жүзеге асыратын ұйымдық-құқықтық нысандар.

Инвестициялық қызметті мемлекеттік реттеу функциялары

Елдің экономикалық даму бағыттарын айқындау және мемлекеттік инвестициялық бағдарламаларды әзірлеу;

Зерттеулер жүргізу және инвестициялық нарықтың даму болжамдарын қалыптастыру;

Инвестициялық қызметті жүзеге асырудың экономикалық негіздерін жасау;

Инвестициялық қызметті ынталандыру, реттеу және бақылау жөніндегі шараларды ескере отырып, мемлекеттің экономикалық және қаржы-кредит саясатын әзірлеу;

аса маңызды жобаларды қаржыландыруды ұйымдастыру;

инвестициялық қызметтің мониторингі;

нормативтік базаны әзірлеу;
жекелеген қызмет түрлерін лицензиялау.

Мемлекеттік реттеу тікелей (әкімшілік) және экономикалық әдістер мен жүзеге асырылуы мүмкін.

Инвестициялық қызметті тікелей әдістер мен мемлекеттік реттеу негізгі және жалпы болып бөлінетін заңнамалық актілер негізінде жүзеге асырылады.

НегізгіНҚА:

2015 жылғы 29 қазандағы ҚР Кәсіпкерлік Кодексі

"Инвестицияларды мемлекеттік қолдауды іске асырудың кейбір мәселелері туралы" Үкіметтің 2016 жылғы 14 қаңтардағы қаулысы.

«Инвестициялық келісімшарт шеңберінде қосылған құн салығынан босатылатын шикізат және (немесе) материалдар импорты тізбесін бекіту туралы" 2018 жылғы 27 ақпандағы бұйрық.

"Инвестициялық субсидияның шекті мөлшерін белгілеу туралы" 2018 жылғы 20 қыркүйектегі бұйрығы.

2. Мемлекеттің инвестициялық саясаты

Мемлекеттің инвестициялық саясаты – бұл инвестициялардың құрылымы мен ауқымын, оларды пайдалану бағыттарын және экономика салалары мен салаларында алу көздерін белгілеу түрінде мемлекет жүргізетін шаралар жүйесін білдіретін экономикалық және қаржылық саясаттың құрамдас бөлігі.

Мемлекеттік саясаттың табыстылығы мен тиімділігі бірнеше шарттардың орындалуына байланысты:

Заңнамада мемлекеттік саясатты іске асырудың шекаралары мен негізгі ұйымдастырушылық және қаржылық аспектілері нақты айқындалуға тиіс;

Атқарушы органдардың оны іске асыру үшін қажетті ресурстары мен білікті кадрлары болуға тиіс;

Мемлекеттік саясат әлеуметтік топтар мен қоғамдық – саяси ұйымдардың көшбасшылары арасында кеңінен қолдау табуға тиіс;

Мемлекеттік саясат әлеуметтік жанжалдар туғызбауға және мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық немесе саяси негіздеріне нұқсан келтірмеуге тиіс.

Мемлекеттік инвестициялық саясаттың негізгі мақсаты экономика мен әлеуметтік ортаны дамытуда инвестициялық ресурстарды пайдаланудың тиімділігін тартуға және арттыруға, сондай-ақ жеке отандық және шетелдік инвестицияларды тартуға ықпал ететін қолайлы ортаны қалыптастыру болып табылады.

Инвестициялық саясат мемлекеттік инвестицияларды қаржыландыруды да, жеке инвесторлар мен күрделі құрылысты өз қаражаты есебінен жүзеге асыратын кәсіпорындар үшін қолайлы инвестициялық ахуал жасауды да қамтиды.

Мемлекеттің инвестициялық саясатын іске асыру кезінде құқықтық, әкімшілік және экономикалық ықпал ету шаралары қолданылады.

Құқықтық ықпал ету шаралары инвестициялық және азаматтық заңнама шеңберінде, олар белгілейтін нормалар мен қағидалар жүйесі арқылы жүзеге асырылады.

Әкімшілік ықпал ету шаралары мемлекеттік биліктің күшіне негізделі отырып, рұқсат ету, мәжбүрлеу және тыйым салу шараларын қолдануды көздейді.

Экономикалық ықпал ету шараларын немесе құралдарын мемлекет инвестициялық процестерді реттеу кезінде қолданады және бюджеттік инвестициялық ресурстарды жұмсауға, пайыздық және салық ставкаларымен айла-шарғы жасауға және т.б. негізделеді.

Қазақстанның инвестициялық тартымдылығына үш негізгі фактор әсер етеді:

Бірінші фактор – бұл қолайлы инвестициялық заңнамамен, инвестицияларды қолдаудың тартымды шараларымен, сондай-ақ экономикалық және саяси тұрақтылық пен қолдау көрсетілетін елдің бизнес-ахуалы;

Екінші фактор – бай табиғи және минералды ресурстардың болуы. Ғалымдардың пікірінше, біздің еліміз табиғи ресурстар қоры бойынша әлемде алтыншы орында;

Үшінші фактор – инвесторларға жарты миллиард адамға жуық тұтыну нарығын, яғни Орталық Азия өңірінің, Ресей мен Қытайдың нарықтарын ұсынатын Қазақстанның тиімді географиялық жағдайы.

Қазақстанның қазіргі инвестициялық саясатының негізгі бағыттары:

Экономиканы тұрақтандыру және өсіру, оның әлеуметтік бағдарын күшейту мақсатында инвестициялардың тиімділігін арттыру;

Ғылыми әзірлемелерді пайдалана отырып, меншіктің ең тиімді нысандары мен нарықтық қатынастарды қалыптастыру нұсқаларын табу және іске асыру;

Прогрессивті техникалық – технологиялық жүйелерді енгізу мен, атап айтқанда, ауыр өнеркәсіпте шикізат пен жинақталған қалдықтарды терең өңдеу үшін өндірісті техникалық қайта жарақтандыруды жеделдету;

Халық тұтынатын тауарлар өндірісін ұлғайту;

Экономиканың басым салаларына өзара тиімді негізде шетелдік инвестицияларды тарту;

Нарықтық қатынастар жағдайында құрылыс мерзімін қысқартуды және құнын төмендетуді қамтамасыз ететін уәждемелер мен санкциялардың ғылыми жүйесін құру.

Барлық деңгейдегі инвестициялық саясат мынадай қағида ттар негізінде қалыптастырылуы тиіс:

негізділік;

тұтастық;

басымдықтар;

икемділік;

реттілік;

құқықтықтұрақтылық;
нәтижелілік;
ресурстық теңгерімділік;
мүдделердің тік және көлденең теңгерімі.

Инвестициялық саясатты іске асырудың тетігі:

мемлекеттің инвестициялық саясатының тұжырымдамасын жасау, инвестициялық саланы дамытудың негізгі бағдарларын, басымдықтарын, мақсаттары мен міндеттерін, сондай-ақ оны реттеу құралдарын таңдау;

инвестициялық нарықтың жұмыс істеуі үшін нормативтік-құқықтық және заңнамалық базаны әзірлеу;

инвестициялық қатынастарды реттейтін орталық және жергілікті маңызы бар мемлекеттік органдардың өкілеттіктері мен өзара іс-қимыл тәртібін айқындау;

инвестициялық нарықтың инфрақұрылымын құру;

инвестициялық саясатты іске асыруды бақылауды, қадағалауды және мониторингілеуді жүзеге асыру.

Мемлекеттік инвестициялық саясатты жүзеге асыру үшін бірқатар тікелей және жанама реттеу әдістері қолданылады.

Инвестициялық саясатты реттеудің тікелей әдісі мемлекеттік органдарға материалдық ресурстарға мемлекеттік меншікті кеңейту және өндірістік кәсіпорындарды басқару арқылы инвестициялық салаға әсер етуге мүмкіндік береді.

Инвестициялық саясатты реттеудің жанама әдісі инвестициялық салаға әсер ету үшін салық, ақша-кредит, кеден саясаты және т.б. шараларын қолдануды көздейді.

Тікелей әдісәдістердің келесі өзара байланысты топтарын қамтиды:

Мемлекеттік кәсіпорындар мен ұйымдарды басқару шеңберінде мемлекеттік инвестицияларды тікелей басқару;

Мемлекеттік инвестициялық бағдарламаларды әзірлеу және іске асыру;

Жекелеген аумақтарды, салаларды, өндірістерді дамытуға дотациялар, Субвенциялар, субсидиялар, бюджеттік несиелер түрінде қаржылық көмек беру;

Мемлекеттік тапсырыстар және мемлекет мұқтажы үшін өнімді сатып алуды ұйымдастыру;

Мемлекеттік нормалардың, стандарттардың, міндетті сертификаттау ережелерінің сақталуын бақылау, инвестициялық жобаларға сараптама жүргізу.

Қазіргі уақытта мемлекеттің инвестициялық саласында елдің инвестициялық ахуалын жақсарту мақсатында Дүниежүзілік Даму Банкімен ынтымақтастықта Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігі әзірлеген 2018-2022 жылдарға арналған Ұлттық инвестициялық стратегия іске асырылуда.

Стратегияда негізгі екпін негізінен экспортқа бағдарланған экономиканың өңдеуші секторына шетелдік инвестицияларды белсенді тартуға жасалды және негізгі нысаналы индикаторлар айқындалды.

Министрлік Дүниежүзілік банкпен бірлесіп, инвестицияларды тарту үшін барынша тартымды және тиімді болып табылатын, тиімділікті арттыруға бағытталған негізгі салаларды анықтады.

Салалардың екі негізгі тобы, жұмыс істеп тұрған әлеуеті бар салалардың бірінші тобы, олардың ішінде тамақ өнер кәсібі, металлургия, мұнай, газ және пайдалы қазбаларды терең өңдеу, сондай-ақ перспективалы салалардың екінші тобы, яғни ақпараттық технологиялар, туризм және қаржы бөлінді.

Бірінші топта аталған экономиканың дәстүрлі салалары қысқа мерзімді немесе орта мерзімді перспективада тиімді, екінші топта инвесторлар ұзақ мерзімді перспективада мүдделі салалар көрсетілген.

Стратегияда қабылданған стратегияны іске асыру үшін ынтымақтастық басым болып табылатын АҚШ, Ұлыбритания, Қытай, Ресей, Германия, Франция, Италия, Жапония, Оңтүстік Корея, Түркия және Біріккен Араб Әмірліктері сияқты 11 дамыған ел айқындалды. Осы елдердің әрқайсысымен жұмыс істеу үшін СІМ-мен бірлесіп жеке тәсіл және нақты іс-қимыл жоспары әзірленетін болады.

ТІКЕЛЕЙ ШЕТЕЛ ИНВЕСТИЦИЯЛАР

1993 ж. –2019 ж. 9 ай

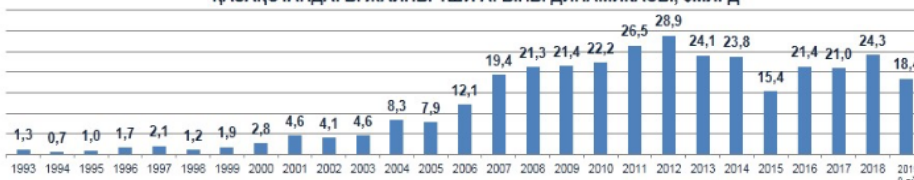
ТШИ ЖАЛПЫ АҒЫНЫНЫҢ ҚҰРЫЛЫМЫ, %

ТОП-10 ЕЛДЕР-ИНВЕСТОРЛАР, \$млрд

НИДЕРЛАНД	94,4
АҚШ	51,2
ШВЕЙЦАРИЯ	26,8
ҚЫТАЙ	19,8
ҰЛЫБРИТАНИЯ	18,3
ФРАНЦИЯ	16,7
РЕСЕЙ	15,4
ИТАЛИЯ	8,8
БЕЛЬГИЯ	8,1
ОҢТҮСТІК КОРЕЯ	7,4

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖАЛПЫ ТШИ АҒЫНЫ ДИНАМИКАСЫ, \$МЛРД

ТІКЕЛЕЙ ШЕТЕЛ ИНВЕСТИЦИЯЛАР

2019 жылғы 9 ай

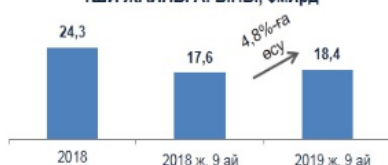
ТШИ ЖАЛПЫ АҒЫНЫНЫҢ ҚҰРЫЛЫМЫ, %

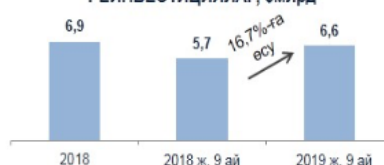
ТОП-10 ЕЛДЕР-ИНВЕСТОРЛАР, \$млрд

НИДЕРЛАНД	5,8
АҚШ	4,2
ШВЕЙЦАРИЯ	1,6
ҚЫТАЙ	1,2
РЕСЕЙ	1,1
ФРАНЦИЯ	0,8
БЕЛЬГИЯ	0,7
ҰЛЫБРИТАНИЯ	0,5
ОҢТҮСТІК КОРЕЯ	0,3
ЖАПОНИЯ	0,3

ТШИ ЖАЛПЫ АҒЫНЫ, \$млрд

РЕИНВЕСТИЦИЯЛАР, \$млрд

Лекция 8 Арнайы экономикалық аймақтардағы инвестициялық қызмет

Лекция бойынша сұрақтар:

Арнайы экономикалық аймақтар ұғымы.

ҚР аумағындағы арнайы экономикалық аймақтардың түрлері

Әдебиеттер:

Мороз С.П. Инвестиционное право: учебное пособие [Электронный ресурс] https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=35480663#pos=1;16

Лаптева А.М., Скворцов О.Ю. Инвестиционное право: учебник для бакалавриата и магистратуры. – М.:Юрайт, 2019. –535с.

“Арнайы экономикалық және индустриялық аймақтар туралы” 2019 жылғы 3 сәуірдегі No242-VI Қазақстан Республикасының Заңы

1. Арнайы экономикалық аймақтар ұғымы

Қосымша инвестициялар тарту үшін қолайлы жағдайлар жасау жолдарының бірі өнер кәсіптік өндіріс шоғырланған аудандарда "нақты" арнайы экономикалық аймақтар (АЭА) құру болып табылады.

АЭА-ны дамыту инновациялық тәсіл және инвестициялық қызметтегі институционалдық кешеннің негізінде қарастырылады.

Көптеген мемлекеттерде АЭА құру инвестициялық салаға шетелдік және ұлттық капиталды тартуға, экспортты кеңейтуге, валюталық түсімдердің өсуін қамтамасыз етуге, халықтың жұмыс пен қамтылуын арттыруға, кадрларды даярлау және қайта даярлау үшін жаңа мүмкіндіктер жасауға, ұйымдастыру және басқару саласында озық әлемдік тәжірибені практикаға енгізуге мүмкіндік беретін құрал ретінде қаралады.

АЭА құру мақсаттары:

Экономикалық:

арнайы экономикалық тетіктердің, тұрақты заңнамалық базаның және тіркеу рәсімдерін оңайлатудың арқасында шетелдік және ұлттық капиталды тарту;

дайын өнімнің экспортын кеңейту және импортты алмастыратын өндіріс құру үшін халықаралық географиялық еңбек бөлінісі мен халықаралық капитал қозғалысының артықшылықтарын пайдалану;

АЭА-ның барлық кәсіпорындарына СЭҚ-қа қолжетімділік беру арқылы сыртқы саудадағы бәсекелестікті арттыру;

елдің және өңірлер бюджетіне валюталық түсімдердің ұлғаюы.

Технологиялық:

Озық шетелдік технологияларды алу;

шетелдік мамандарды тарту;

инновациялық процестерді жандандыру;

кәсіпорындардың қуаттары мен инфрақұрылымын пайдалану тиімділігін арттыру.

Әлеуметтік:

Ресурстарды шектеу аймақтарында шоғырландыру есебінен басқа өңірлердің дамуын жеделдету;

Халықты жұмыспен қамтуды арттыру, жаңа жұмыс орындарын құру;

халықтың жоғары сапалы тауарларға қажеттілігін қанағаттандыру, ішкі нарықты молықтыру;

ұйымдастыру, басқару, қаржы саласында әлемдік тәжірибені енгізу жолымен біліктілік жұмыс күшін құру, әлемдік стандарттарды ескере отырып менеджмент деңгейін арттыру

"Арнайы экономикалық және индустриялық аймақтар туралы" Қазақстан Республикасының 2019 жылғы 3 сәуірдегі No 242-VI Заңына сәйкес; арнайы экономикалық аймақ - қызметтің басым түрлерін жүзеге асыру үшін арнайы экономикалық аймақтың арнайы құқықтық режимі қолданылатын, нақты белгіленген шекаралары бар Қазақстан Республикасы аумағының бір бөлігі.

АЭА шеңберінде ұсынылатын барлық преференциялар сақталған және жаңа заңда көрсетілген.

Мысалы, ең көп таралған инвестициялық режимдер ҚР Кәсіпкерлік кодексінде көзделген, оған сәйкес жаңа өндірістер құруға немесе оларда көзделген инвестициялық жобалар, инвестициялық басым жобалар, арнайыинвестициялық жобалар шеңберінде қолданыстағы өндірістерді кеңейтуге және (немесе) жаңартуға болады (қызмет түрлеріне байланысты әртүрлі" преференцияла ржиынтығы мен"ерекшеленеді).

АЭА-да іске асырылатын арнайы инвестициялық жобалар үшін салық салу, кедендік реттеу, жерді пайдалану және халықты жұмыс пен қамту саласындағы арнайы құқықтық режим орнатылады:

импорттық кеден баждарымен импортқа ҚҚС салудан босату көзделген; инвестициялық жобаларға қатысушылар кеден баждарын салудан босатылады. Олар үшін жер учаскелерін, ғимараттарды, құрылыстарды, жабдықтарды және т.б. беру түріндегі мемлекеттік заттай гранттар көзделген – ҚР заңды тұлғасының тіркелген активтеріне инвестициялар көлемінің 30%-ынан аспайтын мөлшерде.

Есептелген КТС сомасын 100%-ға азайту, жер салығының мөлшерлемелеріне 0 коэффициентін қолдану, салық базасына 0 пайыз мөлшерлеме бойынша мүлік салығын есептеу түрінде салықтар бойынша преференциялар беріледі. Мұндай жобаларға инвестициялық субсидиялар беріледі. Оларға құрылыс-монтаждау жұмыстарымен жабдықтарды сатып алуға жұмсалған нақты шығындардың 30%-на дейін өтеледі. Жеңілдіктер жұмыс істеп тұрған өндірістерді кеңейту және (немесе) жаңарту жөніндегі жобалар бойынша ғана берілмейді.

АЭА қатысушылары мен олардың құрылыс мердігерлері квоталау және шетелдік жұмыс күшін тартуға рұқсат алу жөніндегі талаптардан босатылады;

2. Арнайы экономикалық аймақтардың түрлері

«Астана-жаңа қала» арнайы экономикалық аймағы.

Құрылу негізі және мерзімі: Қазақстан Республикасы Президентінің 2001 жылғы 29 маусымдағы №645 Жарлығы

АЭА құру мақсаты:

Елорданың жаңа әкімшілік-іскерлік орталығын жедел салу;

Индустриалды паркте жаңа өндірістер ашу.

АЭА қызмет ету мерзімі: 2001 жылғы 29 маусым-2027 жыл.

АЭА аумағы: 598 гектар.

Негізгі қызмет бағыттары: аралас

Орналасқан жері: Нұр-Сұлтан.

«Сары арқа» АЭА

Құрылу негізі және мерзімі: Қазақстан Республикасы Президентінің 2011 жылғы 24 қарашадағы Жарлығы.

АЭА құру мақсаты:

Металлургия өнеркәсібі мен металл өңдеу өнеркәсібін дамыту, әлемдік суда маркаларын тарту арқылы дайын өнім өндірісі.

АЭА қызмет ету мерзімі: 11/24/2011 -12/1/2036.

АЭА аумағы: 534,9 га

Негізгі қызмет бағыттары: металлургия, ауыртехника.

Орналасқан жері: Қарағанды облысы, Бұхар жырау ауданы, Доски ауылы, 028, 1383-бөлім.

«Ұлттық индустриялық мұнай-химия технопаркі» АЭА

Құрылу негізі және мерзімі: Қазақстан Республикасы Президентінің 2007 жылғы 19 желтоқсандағы No 495 Жарлығы

АЭА құру мақсаты: көмірсутектерді терең өңдеу және жоғары қосылған құныбар бәсекеге қабілетті мұнай-химия өнеркәсібін өндіру үшін әлемдік деңгейдегі мұнай-химия зауыттарын құру және дамыту үшін серпінді инвестициялық жобаларды әзірлеу және енгізу.

АЭА қызмет ету мерзімі: 2007 жылғы 19 желтоқсан-2032 жылғы 31 желтоқсан. АЭА аумағы: 3475,9 га.

Негізгі қызмет бағыттары: химия, мұнай химиясы

Орналасқан жері: Қазақстан Республикасы Атырау облысы

«Ақтау теңіз порты» АЭА

Құрылу негізі және мерзімі: Қазақстан Республикасы Президентінің 2002 жылғы 26 сәуірдегі Жарлығы.

АЭА құру мақсаты:

Қолайлы инвестициялық климат құру және экспорттық бағыттағы инвестициялық жобаларды іске асыру үшін отандық және шетелдік инвестицияларды тарту;

Импортты алмастыру үшін аймақтық экономикадағы заманауи өндіріспен инновациялық технологияларды жеделдамыту;

Жаңа жұмыс орындарын құру және жергілікті кадрлардың біліктілігін арттыру;

Инвесторлар үшін жоғары технологиялық өндірістер құру үшін қолайлы жағдайлар жасау.

АЭА қызмет ету мерзімі: 2002 жылғы 26 сәуір–2028 жылғы 1 қаңтар.

АЭА аумағы: 2000 га, 6 субзоннан және жағалау аймағынан тұрады.

Негізгі қызмет бағыттары: логистика, мұнай жабдықтары

Орналасқан жері: Қазақстан Республикасы, Ақтау қаласы, теңіз саудапортының аумағы және өнеркәсіптік аймақ.

«Ақтау теңізпорты» АЭА көрсеткіштері:

Инвестиция көлемі: 152,2 млрд. теңге

Өндіріс көлемі: 370,2 млрд. теңге

Жұмыс орындары: 1873 адам

Қатысушылар саны: 35

«Оңтүстік» АЭА

Құрылу негізі және мерзімі: ҚР Президентінің 2005 жылғы 6 шілдедегі No 1605 Жарлығы

АЭАқұрумақсаты:

Қазақстан Республикасының мақта өңдеу, тоқыма және тігін өнер кәсібі кәсіпорындарын дамыту;

Тоқыма өнер кәсібін дамыту;

Тоқыма бұйымдарын өндіру бойынша әлемдік брендтер өндірушілерін тарту;

Жоғары технологиялық өндірістерді құру, тоқыма өнімдерінің сапасын жақсарту және кеңейту.

АЭА жұмыс істеу мерзімі: 2005 жылғы 6 шілде – 2030 жылғы 1 шілде

АЭА аумағы: 200 га.

Негізгі қызмет бағыттары: тоқыма, мұнай химиясы

Орналасқан жері: Оңтүстік Қазақстан облысының Сайрам ауданының аумағында.

«Оңтүстік» АЭА көрсеткіштері:

Инвестиция көлемі: 30.686 млрд. теңге

Өндіріс көлемі: 71.76 млрд. теңге

Жұмыс орындары: 1.518 адам

Салық төлемдері: 5.18 млрд. теңге

Экспорт көлемі: 48.83 млрд. теңге

50-ден астам өнім түрі: 50+

«Тараз химиялық паркі» АЭА

Құрылу негізі және мерзімі: Қазақстан Республикасы Президентінің 2012 жылғы 13 қарашадағы No426 Жарлығы

АЭА құру мақсаты: «Қазақстан-2050» мемлекеттік бағдарламасы шеңберінде химия саласын (кластерін) дамыту.

АЭА қызмет ету мерзімі: 11/13/2012-01/01/2037.

Орналасқан жері: Қазақстан Республикасы, Жамбыл облысы, Шу қаласы «ХимПаркТараз»

АЭА аумағы: 505 гектарды құрайды.

Мақсаты:

Қолайлы инвестициялық климатты құру, экспортқа бағдарланған инвестициялық жобаларды іске асыру үшін отандық және шетелдік инвестицияларды тарту;

Импортты алмастыру үшін аймақтық экономикадағы заманауи өндіріспен инновациялық технологияларды жедел дамыту;

Жаңа жұмыс орындарын құру және жергілікті кадрлардың біліктілігін арттыру.

Негізгі қызмет бағыттары: химия

«Қорғас-Шығыс қақпасы» АЭА

Құрылу негізі және мерзімі: Қазақстан Республикасы Президентінің 2011 жылғы 29 қарашадағы № 187 Жарлығы

АЭА құру мақсаты: Қытай, Орталық Азия және Таяу Шығысты байланыстыратын логистикалық хабты құрудың стратегиялық нысаны болып табылады.

АЭА қызмет ету мерзімі: 11/29/2011 -12/1/2035.

АЭА аумағы: 4592 га

Негізгі қызмет бағыттары: аралас

Орналас қанжері: Қазақстан, Алматы облысы, Панфилов ауданы

«Инновациялық технологиялар паркі» АЭА

Құрылу негізі және мерзімі: Қазақстан Республикасы Президентінің 2003 жылғы 18 тамыздағы № 1166 Жарлығы

АЭА құру мақсаты:

Технологиялық дамудың ақпараттық технологиялары, телекоммуникация және байланыс, электроника және құрал-саймандар саласындағы технологиялар, жаңартылатын энергия көздері, ресурстарды сақтау және табиғи ресурстарды тиімді пайдалану;

Өртүрлі мақсаттарда материалдарды жасау және қолдану, мұнай және газ өндіру, тасымалдау және өңдеу технологиялары, жоғары технологиялық және бәсекеге қабілетті өндірістерді қоса алғанда, жоғары сапалы өндірістерді құру, өнімнің жаңа түрлерін дамыту, инвестицияларды тарту саласындағы технологиялар.

АЭА қызмет ету мерзімі: 2003 жылғы 18 тамыз-2028 жылғы 1 желтоқсан.

АЭА аумағы: 163,02 га

Негізгі қызмет бағыттары: АКТ және ҒЗЖ

Орналасқан жері: Алматы қаласы, Медеу ауданы м.ғ.д. Алатау, Ибрагимов 9

«Павлодар» АЭА

Құрылу негізі және мерзімі: Қазақстан Республикасы Президентінің 2011 жылғы 29 қарашадағы Жарлығы

АЭА құру мақсаты:

Технологияларды дамытудың ақпараттық технологиялары, химия, мұнай-химия салаларын дамытудағы, оның ішінде заманауи технологияларды пайдалана отырып, жоғары қосылған құны бар экспортқа бағдарланған өнімдерді өндіру

АЭА қызмет ету мерзімі: 29.13.2011-01.12.2036.

АЭА аумағы: 3300га

Негізгі қызмет бағыттары: химия, мұнай химиясы, металлургия

Орналасқан жері: Қазақстан Республикасы, Павлодар қаласы, Солтүстік өнеркәсіптік аймақ, 167

«Астана-Технополис» АЭА

Құрылу негізі және мерзімі: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 24 қарашадағы No 772 Қаулысы.

АЭА құру мақсаты: Қазіргі заманғы және тартылған озық технологиялар, ноу-хау, заманауи инфрақұрылымды құру арқылы инвестицияларды тартаотырып Нұр-Сұлтан қаласын инновациялық дамыту.

АЭА қызмет ету мерзімі: 24.13.2017 -01.12.2042.

АЭА аумағы: 584,42 га

Негізгі қызмет бағыттары: аралас

Орналасқан жері:Нұр-Сұлтан, Қабанбай батыр даңғылы 53

«Түркістан» АЭА

Құрылу негізі және мерзімі: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 29 қазандағы No693 Қаулысы

АЭА құру мақсаты:

Түркістан қаласын жедел дамыту;

Түркістан қаласының туристік әлеуетін көтеру және оның түркі әлемінің рухани астанасы ретінде одан әрі дамуы және келетін қазақстандық және шетелдік туристердің қажеттіліктерін қанағаттандыра алатын жоғары иімді, бәсекеге қабілетті туристік инфрақұрылымды дамыту;

Туристерге қызмет көрсету үшін бірыңғай ақпараттық базакұру.

АЭА жұмыс істеу мерзімі: 10/29/2018-12/1/2043.

АЭА аумағы:1338,0га.

Негізгі қызмет бағыттары: аралас

Орналасқан жері: Түркістан қаласы

«Қорғас» ШЫХО» АЭА

Құрылу негізі және мерзімі: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 6 қазандағы No 624 Қаулысы.

АЭА құру мақсаты: трансшекаралық сауда-экономикалық ынтымақтастықты дамыту; экспортқа бағытталған салаларды дамыту; іскерлік және инвестициялық жағдайды жақсарту; көлік инфрақұрылымын дамыту, туризм және мәдени өзара іс-қимыл

АЭА қызмет ету мерзімі: 2017-2041 жж

АЭА аумағы: 492, 57 га.

Негізгі қызмет бағыттары: аралас, сауда

Орналасқан жері: Алматы облысы, Панфилов ауданы, «Қорғас» ШЫХО, әкімшілік ғимарат

«Qyzyljar» АЭА

Құрылу негізі және мерзімі: Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 11 қазандағы No758 қаулысымен 2044 жылға дейінгі кезеңге «Қызылжар» арнайы экономикалық аймағы құрылды.

АЭА құру мақсаты:

Петропавл қаласының жедел дамуы;

Республика экономикасының дүниежүзілік экономикалық қатынастар жүйесіне кіруін күшейту үшін аймақтың жедел дамуы, жоғары технологиялық және бәсекеге қабілетті өндірістерді құру, өнімнің жаңа түрлерін игеру, инвестициялар тарту, нарықтық қатынастардың құқықтық нормаларын жетілдіру, басқарудың және басқарудың заманауи әдістерін енгізу, сонымен қатар шешімдер әлеуметтік мәселелер.

АЭА аумағы: 192,3га

Орналасқан жері: «Қызылжар» арнайы экономикалық аймағы Петропавл қаласының аумақтық шекарасында орналасқан.

'"Qyzyljар" АЭА аумағындағы қызмет түрлері:

Тамақ өнімдерін өндіру және қайта өңдеу;

Құрылыс материалдары мен жиһазөндіру;

Электроника және электр жабдықтары өнімдерін өндіру; машина жасау өнімдерін өндіру;

Көп бейінді аурухана салу;

Кең бейінді ауруханалар мен мамандандырылған ауруханалардың қызметі.

'"Qyzyljар" АЭА аумағында арнайы құқықтық режим белгіленеді.

Лекция 9 Инновациялық қызмет инвестициялау объектісі ретінде.

Лекция бойынша сұрақтар:

Инновациялық қызметті құқықтық реттеу.

Инновация және инновациялық қызмет ұғымы және түрлері

Әдебиеттер:

Лаптева А.М., Скворцов О.Ю. Инвестиционное право: учебник для бакалавриата и магистратуры. –М.: Юрайт, 2019. –535 с.

Лисица В.Н. Инвестиционное право: учебник. –Новосибирск, 2015. – 561 с.

Гущин В.В., Овчинников А.А. Инвестиционное право: учебник. –М., 2015. –117 с.

Кодекс Республики Казахстанот 29 октября 2015 года№ 375-V «Предпринимательский кодекс Республики Казахстан» (сизменениями и дополнениями по состоянию на 07.07.2020 г.)

Инновациялық қызмет – бұл субъектінің объектімен белсенді өзара іс-қимыл жасау процесі, оның барысында субъект шығарылатын өнімнің (тауарлардың, көрсетілетін қызметтердің) номенклатурасын кеңейту мен жаңарту және сапасын жақсарту үшін ғылыми зерттеулер мен әзірлемелердің

нәтижелерін пайдалануға және коммерцияландыруға, кейіннен ішкі және шетелдік нарықтарда енгізе және тиімді өткізе отырып, оларды дайындау технологиясын жетілдіруге бағытталған объектіге мақсатты түрде әсеретеді, ол ғылыми, техникалық, технологиялық, ұйымдас тырушылық, қаржылық және коммерциялық іс-шаралардың тұтас, бұл олардың жиынтығын да инновацияға әкеледі

Инновация келесі үш функцияны орындайды деп айта аламыз:
воспроизводственную;
инвестициялық;
ынталандыру.

Репродуктивті функция инновация кеңейтілген көбеюді қаржыландырудың маңызды көзі екенін білдіреді. Репродуктивті функцияның мәні инновациядан пайда алу және оны қаржы ресурстарының көзі ретінде пайдалану болып табылады.

Инновацияны жүзеге асыру арқылы алынған пайда әртүрлі салаларда, соның ішінде капитал ретінде пайдаланылуы мүмкін. Бұл капитал инновацияның жаңа түрлерін қаржыландыруға бағытталуы мүмкін. Осылайша, инвестиция үшін инновациядан түсетін пайданы пайдалану инновацияның инвестициялық функциясының мазмұнын құрайды.

Инновацияны жүзеге асыру арқылы кәсіпкердің пайда табуы кез-келген коммерциялық ұйымның негізгі мақсатына тікелей сәйкес келеді. Пайда кәсіпкер үшін жаңа инновацияларды енгізуге түрткі болады; оны сұранысты үнемі зерделеуге, маркетингтік қызметті ұйымдастыруды жетілдіруге, қаржыны басқарудың заманауи әдістерін қолдануға итермелейді. Мұның бәрі инновацияның ынталандырушы функциясының мазмұнын құрайды.

Инновацияның келесі түрлері бар:

Жаңа немесе жақсартылған қасиеттері бар өнімдер өндірісінде пайда болатын өнімдік инновациялар;

Өнімдер өндірудің неғұрлым жетілдірілген әдістерін қолдану кезінде туындайтын технологиялық инновациялар;

Өндірісті, көлікті, өткізу мен жабдықтауды оңтайлы ұйымдастыру процестерімен байланысты ұйымдастырушылық-басқарушылық инновациялар;

Ғылыми-техникалық және инновациялық қызмет саласындағы ақпараттық ағындарды ұтымды ұйымдастыру мәселелерін шешуге, ақпараталудың сенімділігі мен тиімділігін арттыруға бағытталған ақпараттық инновациялар.

Әлеуметтік инновациялар еңбек жағдайларын жақсартуға, денсаулық сақтау, білім беру, мәдениет проблемаларын шешуге бағытталған.

Инновациялық қызметті мемлекеттік қолдаудың негізгі қағидаттары:

Инновациялық қызметті жүзеге асыру кезінде ұлттық мүдделерді сақтау;

Ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігін арттыру және ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін инновациялық қызметтің басымдығы;

Инновациялық қызмет субъектілерінің мемлекеттік қолдау алу кезіндегі теңдігі болып табылады;

Инновациялық қызмет субъектілерін мемлекеттік қолдаудың экономикалық тиімділігі мен нәтижелілігі болып табылады;

Инновациялық қызметті ұйымдастыру мақсатында ғылыми және ғылыми-техникалық қызмет субъектілері мен кәсіпкерлік субъектілерінің тұрақты өзара іс-қимылын қамтамасыз ететін кешенділікпен жүйелілік болып табылады;

Инновациялық қызметті жоғары білікті кадрлармен қамтамасыз ету.

Индустриялық-инновациялық қызмет субъектілері не мемлекеттік қолдау шараларын ұсыну өлшемдері

инновациялық-экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз етуді ескере отырып, жаңа немесе жетілдірілген өндірістер, технологиялар, тауарлар, жұмыстар мен көрсетілетін қызметтер құру арқылы қызметтің экономикалық тиімділігін арттыруға бағытталу;

бәсекеге қабілеттілік-шығарылатын өнімнің, көрсетілетін жұмыстардың және (немесе) ұсынылатын қызметтердің төмен өзіндік құнынан, олардың сұранысынан және оларды өндірудің, көрсетудің немесе ұсынудың экономикалық орындылығынан көрінетін ұқсас индустриялық-инновациялық жобалармен салыстырғандағы артықшылық;

ауқымдылық-Қазақстан Республикасын индустриялық-инновациялық дамыту үшін индустриялық-инновациялық жобаны іске асырудың маңыздылығы;

экспортқа бағдарлану-өндірістің өніммен көрсетілетін қызметтер экспортына бағытталуы;

еңбек өнімділігі–пайдаланылатын ресурстардың бірлігіне есептегенде өнім шығаруды сипаттайтын, өндіріс көлемімен еңбек ресурстары шығындарының арақатынасын білдіретін өндіріс тиімділігінің көрсеткіші.

Индустриялық-инновациялық қызмет субъектілерінің жарғылық капиталдарына инвестицияларды жүзеге асыру Индустриялық-инновациялық қызмет субъектілерінің жарғылық капиталдарына инвестицияларды индустриялық-инновациялық қызметті мемлекеттік қолдауды жүзеге асыратын ұлттық даму институттары және облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың, астананың жергілікті атқарушы органдары соответствии индустриально-инновационного проекта следующим условиям:

еңбек өнімділігін арттыру және экономиканың басым секторларын дамытуды ынталандыруды қамтамасыз ету;

мәндері индустриялық-инновациялық қызметті мемлекеттік қолдауды жүзеге асыратын ұлттық даму институттарының инвестициялық саясатын регламенттейтін ішкі құжаттармен айқындалатын болжамды экономикалық және қаржылық параметрлер бойынша тартымдылық;

технологиялық әлеуетті ұлғайтуға, өндіріспен көрсетілетін қызметтердің сапасын арттыруға және көлемін арттыруға, шикізатпен материалдарды қайта

өңдеуді тереңдетуге, жоғары технологиялық өнім шығаруға бағытталу болып табылады.

Индустриялық-инновациялық қызмет субъектілерін сервистік қолдау шаралары шетелдік инвестицияларды тарту арқылы қамтамасыз етіледі және мыналарды қамтиды:

индустриялық-инновациялық жобаларды іске асыруға қатысуға тарту мақсатында әлеуетті шетелдік инвесторларды іздеуді жүзеге асыру және олармен келіссөздер жүргізу;

индустриялық-инновациялық қызмет субъектілерін инвестициялық тақырып бойынша бизнес-форумдарға, конференцияларға және семинарларға қатысуғатарту;

шетелдік бұқаралық ақпарат құралдарын да индустриялық-инновациялық жобалар туралы ақпаратты Қазақстан Республикасының шетелдегі мекемелері, сондай-ақ Қазақстан Республикасының аумағындағы шетелдік дипломатиялық және оларға тең естірілген өкілдіктер мен консулдық мекемелер арқылы тарату жатады.

Лекция 10 Күрделі салым нысанындағы инвестициялар

Қаржыландыру көздері бойынша өз қаражаты есебінен жүзеге асырылатын және тартылған, яғни қарыз қаражаты есебінен салынған салымдар бар. Орталықтандыру дәрежесі бойынша күрделі салымдар мемлекеттік (мемлекеттік бюджет және мемлекет субъектілерінің, сондай-ақ министрліктер мен ведомстволардың бюджеттері қаражаты есебінен) және орталықтандырылмаған (кәсіпорындар қаражаты есебінен) болып бөлінеді. Шығу тегі бойынша инвестициялар отандық және шетелдік болып бөлінеді.

Күрделі салымдардың маңызды сипаттамасы олардың салалық және аумақтық құрылымы болып табылады, бұл ел ауқымындағы инвестициялардың тиімділігін бағалауға мүмкіндік береді. Егер ғылыми-техникалық прогресті анықтайтын және бүкіл ұлттық экономиканы жетілдіруге негіз болатын салаларға күрделі салымдар тез қарқынмен өссе, Инвестициялар ұтымды пайдаланылады деп саналады. Технологиялық құрылым негізгі капиталдың белсенді және пассивті бөліктері арасында күрделі салымдардың бөлінуін сипаттайды. Белсенді бөлікке салымдардың басым болуы өндірістік қуаттардың ұлғаюына және өндіріс көлемінің өсуіне ықпал етеді. Егер жоғары тиімді прогрессивті техника сатып алынса, мұндай инвестициялардың әсері артады. Репродуктивті құрылым Даму бағыттарымен кеңейтілген көбею нысандары бойынша инвестициялардың бөлінуін көрсетеді.

Күрделі салымдар жаңа құрылыс, қайтажаңарту және техникалық қайта жарақтандыру нысанында жүзеге асырылады. Жаңа құрылыс дегеніміз-толық технологиялық циклі бар жаңа объектілердің құрылысы. Бұл форма өндіріс көлемін ұлғайту қажет болған кезде немесе өндірістік қызметті әр тараптандыру үшін қолданылады. Қолданыстағы кәсіпорындардың кеңеюі, егер қосымша немесе жаңа жабдықты орналастыруға арналған өндірістік алаңдар жеткіліксіз болса, орыналады. Бұл жағдайда қолданыстағы немесе қолданыстағы ғимараттарға қосымша қосымша шеберханалар, жаңа аудандардағы учаскелер салу жүзеге асырылады.

Кәсіпорын нарықтық талаптарға, сондай-ақ кәсіпорынның экономикалық және қаржылық жағдайына байланысты күрделі салымдардың нақты түрін таңдайды. Күрделі салымдардың әртүрлі нысандары бар кәсіпорынға қаржылық жүктеме айтарлықтай ерекшеленетіндіктен: жаңа құрылыс кезіндегі барынша техникалық қайта жарақтандыру, компания көбінесе ғылыми-техникалық прогресс жағдайында өмірлік маңызы бар соңғы нысанды-техникалық қайтажарақтандыруды таңдайды. Бұл жағдайда күшейту факторы инвестициялардың өтелуінің қысқа мерзімі болып табылады.

Күрделі салымдар нысанын таңдау кезінде күтілетін экономикалық тиімділік ескеріледі. Іс жүзінде тиімділікті анықтаудың екі әдісі бар: шығындар мен кірістер шығындар тәсілі мен салыстырмалы тиімділік әдісі қолданылады, ол капиталды салымдарды жүзеге асырғаннан кейін өнім бірлігіне шығындарды азайту есептеулеріне негізделген. Екі

көрсеткішанықталады: тиімділік коэффициенті және күрделі салымдардың өтелу мерзімі

Табысты тәсіл кезкелген күрделі салымдардың мақсаты кірісті (пайданы) арттыру болып табылады деп болжайды. Бұл жағдайда тиімділік кәсіпорынның құнын арттыру негізінде анықталады. Тиісінше, инвестициялық шешімдер кәсіпорынның нарықтық құнын арттырған кезде ғана мағыналы болады, бұл ең алдымен акциялардың немесе кәсіпорынның қатысу үлесінің өсуінде көрінеді.

Жаңа активтерді құрудың салдары қосымша кіріс өндірісі немесе салынған қаражатқа қарағанда үлкен мөлшерде кәсіпорынның кірісін арттыру болуы керек. Ең дұрысы, пайданың өсу қарқыны өндіріс көлемінің өсу қарқынынан жоғары болуы керек, алсоңғысы активтер құнының өсуіне қарағанда жоғары қарқынмен жүргізілуі керек. Нәтижесінде активтердің рентабельділігі қор беруді сату рентабельділігінің артуы есебінен артады.

Кез-келген қызмет сияқты, күрделі инвестициялар процесінде объектілер мен субъектілер ерекшеленеді. Күрделі салымдардың объектілері меншіктің әртүрлі нысандарында бар жаңадан құрылатын немесе жаңғыртылатын мүліктің әртүрлі түрлері болып табылады. Күрделі салымдар нысанында жүзеге асырылатын инвестициялық қызметтің субъектілері инвесторлар, тапсырыс берушілер, құрылыс салушылар, мердігерлер, жобалаушылар және күрделі салымдар объектілерін пайдаланушылар болып табылады.

Күрделі салымдарға келесі шығындар кіруі мүмкін:

құрылыс-монтаж жұмыстарына;

жаңа жабдықтарды, станоктар мен машиналарды сатып алуға, баптауға және монтаждауға;

кадрлардың біліктілігін арттыруға және оларды қайта даярлауға байланысты;

жобалау-іздістіру жұмыстарына;

жер учаскелерін бөлуге, сондай-ақ жаңа құрылысқа байланысты қонысаударуға байланысты және т.б.

Күрделі салымдар түріндегі инвестицияларды былайша жіктеуге болады:

қорғаныс-шикізатты, материалдарды, компоненттерді сатып алу кезінде қауіпті азайтуға, бәсекелестерден қорғауға, бағаның осы деңгейін ұстап тұруға және т.б. бағытталған.

шабуыл-бәсекеге қабілеттіліктің жоғары деңгейін, сондай-ақ өнімнің ғылыми-техникалық деңгейін қолдау мақсатында жаңа әзірлемелер мен технологияларды іздеу мен байланысты;

элеуметтік-негізінен персоналдың еңбек жағдайын және босуақытын жақсартуға, оның денсаулығын қолдауға және т.б. бағытталған.

міндетті-оларға қажеттілік, негізінен, өнімнің қауіпсіздігі, экологиялық стандарттар және Компанияның оң имиджін сақтауға байланысты өкілдік қызметтің басқа шарттары тұрғысынан мемлекеттің талаптарына байланысты.

Ағымдағы жылдың қаңтар-тамыз айларында құрылыс саласындағы негізгі капиталға салынған инвестициялар көлемі 38,5млрд теңгені құрады – өткен жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 45,9%-ға аз(52,6%)

Қазақстанның 17 өңірінің 13-інде төмендеу байқалды. Атырау облысында ең байқалатыны: 69,8%-ға, 7 млрд теңгеге дейін. Сектордағы инвестициялардың ең үлкен көлемі Алматыда тіркелген: 7,7млрд теңге. Өсім Павлодар, Түркістан және Қостанай облыстарында, сондай-ақ Алматыда байқалды.

Құрылыс саласын қаржыландырудың негізгі көзі-бизнестің өз қаражаты: 2020 жылдың қаңтар-тамыз айларында олардың көлемі 35,8млрд теңгені құрады, бұл өткен жылмен салыстырғанда 2 ес еаз.

Бұл ретте банктердің кредиттері (56,3%-ға,1млрд теңгеге дейін), сондай-ақ басқа да қарыз қаражаты-4,2 есе, 1,6млрд теңгеге дейін өсті(оның ішінде резидент еместердің қарыз қаражаты 7,6млн теңгеге дейін 7 есеөсті).

Бағытқа байланысты келесі инвестицияларды бөлуге болады:

нетто–инвестициялар (бастапқы)-фирманың негізінде немесе сатып алу кезінде жүзеге асырылады

қайта инвестициялау-босаған қаражатты (атап айтқанда,пайданы) негізгі құралдарды сатып алуға немесе дайындауға инвестициялауды білдіреді

жалпы инвестициялар-оларғ ақайта инвестициялау және таза инвестициялар кіреді.

Лекция 11 Концессия шарты

Лекция бойынша сұрақтар:

Концессия түсінігі.

Концессиялық шартты реттеу ерекшеліктері.

Концессиялық шарттың мазмұны.

Әдебиеттер:

Мороз С.П. Инвестиционное право: учебное пособие

[Электронныйресурс]

https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=35480663#pos=1;-16

Лаптева А.М., Скворцов О.Ю. Инвестиционное право: учебник для бакалавриата и магистратуры. –М.: Юрайт, 2019. –535 с.

Лисица В.Н. Инвестиционное право: учебник. –Новосибирск, 2015. – 561 с.

Гущин В.В., Овчинников А.А. Инвестиционное право: учебник. –М., 2015. –117 с.

"Концессиялар туралы" Қазақстан Республикасының 2006 жылғы 7 шілдедегі No 167 Заңы.

Концессия (лат.concessio-рұқсат беру,басқаға беру)-мемлекеттің белгілі бір мерзімге өзінің мүліктік құқықтарын және шаруашылық қызметтің жекелеген түрлеріне құқықтарын белгілі бір шарттармен мемлекеттік емес шетелдік немесе отандық компанияларға беруі.

Концессия институты тұтастай ұлттық экономиканы және атап айтқанда инфрақұрылымды дамытуды ынталандыру мақсатында мемлекеттің (оның үкіметтік органдары атынан) жеке инвестицияларды (ұлттық та, шетелдік те) тартуының заңдастырылған нысаны ретінде пайда болды

"Концессиялар туралы" Қазақстан Республикасының 2006 жылғы 7 шілдедегі No 167 Заңына сәйкес:

концессия–концессия объектілерін құруға (реконструкциялауға) және пайдалануға бағытталған, концессионердің қаражаты есебінен немесе концеденттің қоса қаржыландыруы шарттарымен жүзеге асырылатын қызмет;

концессия объектісі–концессия шарты бойынша құрылатын (реконструкцияланатын) және пайдаланылатын, тізбеге енгізілген әлеуметтік инфрақұрылым мен тіршілікті қамтамасыз ету объектілері;

концессия шарты–концедент пен концессионер арасында жасалатын, тараптардың құқықтарын, міндеттерін және жауапкершілігін, концессияны іске асыру шарттарын айқындайтын жазбаша келісім.

концедент–концессия шарттарын және (немесе) концессионердің кредиторларымен тікелей келісім жасасқан Қазақстан Республикасының мемлекеттік органдары.

концессионер–концессия шартын жасасқан, оның ішінде өз қызметін бірлескен қызмет (жай серіктестік) туралы шарт негізінде жүзеге асыратын, кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыратын жекет ұлға және (немесе) мемлекеттік мекемелерді және дауыс беретін акцияларының (жарғылық капиталға қатысу үлестерінің) елу және одан көп пайызы мемлекетке тікелей немесе жанама түрде тиесілі (концессиялық жобаларды қаржыландыру жөніндегі іұйымдардан басқа) болатын квазимемлекеттік сектор субъектілерін қоспағанда, заңды тұлға

Концессия шарты өзінің табиғаты бойынша жалдау шартының бір түрі болып табылады.

Концессия, әдеттегі жалға беруден айырмашылығы, өзіне ғана тән бір қатар сипаттамаларға ие:

Біріншіден, концессия шартының тараптарының бірі әрқашан мемлекет өз органдарының атынан әрекет етеді

Екіншіден, концессионердің пайдалануына мемлекеттік меншік объектісі ғана беріледі (ал жалға алу кезінде жеке меншіктегі объектілерде берілуі мүмкін).

Үшіншіден, концессионер, әдетте, концессияға берілетін мүліктің меншік иесі бола алмайды (ал жалға алу кезінде жалға алынатын мүлікті сатып алу мүмкін болады)

Концессияға байланысты қызмет мынадай негізгі принциптерге негізделеді:

концедент пен концессионер қызметінің жариялылығы мен ашықтығына;
концедент пен концессионердің мүдделері мен тәуекелдерінің теңдестірілімін қамтамасыз етуге;

концессионер концессия шарты бойынша беретін тауарларды (жұмыстарды, көрсетілетін қызметтерді) тұтынушылардың құқықтары мен заңды мүдделерін қамтамасыз етуге;

еркін бәсекелестікке;

барлық әлеуетті концессионерлердің теңдігіне және кемсітушілікке жол бермеуге.

Концессия шарты бойынша меншік құқығы

Мемлекеттік меншіктегі жылжымайтын және жылжитын мүлік, концессия объектілері бойынша қызметті жүзеге асыруға байланысты айрықша құқықтар концессия шартында көзделген тәртіппен концессионердің уақытша иеленуіне және пайдалануына беріледі.

Егер концессия шартында өзгеше көзделмесе, концессия объектілерінде жүргізілген жақсартулар, сондай-ақ аяқталмаған құрылыс объектілері және концессия шартының талаптарын орындау кезінде пайда болған зияткерлік шығармашылық қызмет нәтижелеріне мүліктік құқықтар мемлекеттік меншікке беріледі.

Егер концессия шартында өзгеше көзделмесе, концессия шартының талаптарын орындау нәтижесінде пайда болған концессия объектілері құрылғаннан кейін мемлекеттік меншікке беріледі.

Концессионер шығындарының орнын толтыру және табыс алу көздері

Мыналар:

концессия объектісін пайдалану процесінде өндірілген тауарларды (жұмыстарды, көрсетілетін қызметтерді) өткізу;

Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген жағдайларда мемлекеттен берілетін субсидиялар;

Қазақстан Республикасының бюджет заңнамасына сәйкес концессионердің инвестициялық шығындарын өтеу;

Экономиканың тиісті саласында (аясында) әлеуметті кинфрақұрылым мен тіршілікті қамтамасыз ету объектілерін күтіп-ұстауға арналған шығыстар көлемі шегінде концессионердің пайдалану шығындарын өтеу;

Мемлекеттік меншіктегі концессия объектісін басқаруды жүзеге асырғаны үшін сыйақы, сондай-ақ Қазақстан Республикасының бюджет заңнамасына сәйкес концессионердің меншігіндегі концессия объектісін пайдаланғаны үшін жалдау ақысы;

Концессия объектісінің қолжетімділігі үшін төлем ақы концессионер шығындарының орнын толтыру және табыс алу көздері болып табылады.

Концессионерлердің қызметін мемлекеттік қолдау

Концессионерлердің қызметін қолдау мақсатында мемлекеттік қолдаудың мынадай бір немесе бірнеше түрлері ұсынылады:

Концессия шарттары шеңберінде инфрақұрылымдық облигациялар бойынша мемлекет кепілгерліктері;

Концессиялық жобаларды қаржыландыру үшін тартылатын қарыздар бойынша мемлекеттік кепілдіктер;

Концессионерге мемлекетке тиесілі зияткерлік меншік объектілеріне ерекше құқықтардың берілуі;

Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес заттай гранттар беру;

Концессиялық жобаларды қоса қаржыландыру;

Концессиялық жобаның іске асырылу барысында өндірілетін тауарлардың (жұмыстардың, көрсетілетін қызметтердің) белгілі бір көлемін мемлекеттің тұтыну кепілдігі

Объектілерді концессияға беру тәртібі

Объектілерді концессияға беру үш кезеңде жүзеге асырылады:

тізбені қалыптастыру;

концессионерді таңдау жөніндегі конкурсты өткізу;

концессионерді айқындау және концессия шартын жасасу.

Концессионерге мемлекет кепілгерліктерін берудің міндетті шарты

Қазақстан Республикасының қор биржасында инфрақұрылымдық облигацияларды орналастыру болып табылады.

Әлеуетті концессионерге қойылатын біліктілік талаптары:

Концессионерді таңдау бойынша конкурсқа қатысу үшін әлеуетті концессионер мынадай біліктілік талаптарына сай келуге:

концессия шарты бойынша міндеттемелерді орындау үшін қажетті қаржылық және материалдық ресурстары болуға;

төлемге қабілетті, таратылмайтын болуға, оның мүлкіне тыйым салынбаған, оның қаржы-шаруашылық қызметі Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес тоқтатып қойылмаған болуға тиіс;

соңғы үш жыл ішінде жасасылған концессия шарттары бойынша міндеттемелерді орындамағаны немесе тиісінше орындамағаны үшін заңды күшіне енген сот шешімі негізінде жауапқа тартылмаған болуға;

концессия объектісін құру (реконструкциялау) құнының кемінде он пайызын құрайтын меншікті қаражаты болуға тиіс.

Концессия шарты – конcedes пен концессионер арасында жасалатын, тараптардың құқықтарын, міндеттерін және жауапкершілігін, концессияны іске асыру шарттарын айқындайтын жазбаша келісім.

Концессия шарты мынадай түрлерде жасалады:

концессия объектісін кейіннен мемлекет меншігіне бере отырып, концессионердің концессия объектісін құруын көздейтін концессия шарты;

концессионердің концессия объектісін құруын және концессионердің концессия объектісін "Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы" Қазақстан Республикасының Кодексіне сәйкес айқындалған

функционалдық оператормен бірлесіп пайдалануын көздейтін денсаулық сақтау саласындағы концессия шарты;

концессионер мен концеденттің концессия объектісін құру (реконструкциялау) және пайдалану бойынша бірлескен қызметін көздейтін концессия шарты;

мемлекеттік меншіктегі концессия объектісін реконструкциялау және пайдалану мақсатында концессионерге сенімгерлік басқаруға не мүліктік жалдауға (жалға алуға) беруді көздейтін концессия шарты;

концессионердің меншігіндегі концессия объектісін концедентке не ол уәкілеттік берген тұлғаға мүліктік жалдауға (жалға алуға) беруді, оның ішінде концессия объектісін концеденттің сатып алу құқығымен беруді көздейтін концессия шарты.

Концессия шартының нысаны

Концессия шарты жазбаша нысанда жасалады.

Концессия шарты Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен мемлекеттік тіркелуге жатады.

Концессия шартының қолданылу мерзімі

Концессия шарты отыз жылға дейінгі мерзімге жасалады.

Концессия шарты, орындалу мерзімі қосымша келісім жасалған күні басталған, тараптардың міндеттемелері орындалған жағдайда, қосымша келісім жасасу арқылы отыз жылға дейінгі белгіленген мерзім шегінде тараптардың келісімімен айқындалатын қосымша кезеңге ұзартылуы мүмкін.

Өз міндеттерін тиісінше орындаған концессионерге конкурстық негізде жаңа келісім жасасу құқығы беріледі.

Жаңа мерзімге концессия шартын жасасу кезінде тараптар келісімі бойынша шарт талаптары өзгертілуі мүмкін.

Концессия шартын тоқтату

Концессия шарты міндеттемелерді тоқтатудың жалпы негіздемелерімен қатар:

концессия шартының бұзылуына немесе қолданылу мерзімінің өтіп кетуіне;

концессионердің таратылуына;

Қазақстан Республикасының азаматтық заңнамасында немесе концессия шартында көзделген өзге де жағдайларда тоқтатылады.

Концессионерді ауыстыру

Концессионер кредитор алдындағы және (немесе) концессия шарты бойынша өзінің міндеттемелерін орындамаған немесе тиісінше орындамаған жағдайда, концедентпен және кредитормен келісу бойынша концессионерді ауыстыруға жол беріледі, ол концессионерді ауыстыру мақсатында концеденттің конкурс өткізуі арқылы жүзеге асырылады.

Концессионер ауыстырылған жағдайда, концессия шарты бойынша құқықтар мен міндеттер концессионерді ауыстыру туралы келісім жасалған кезден бастап концессия шарты бойынша жаңа концессионерге беріледі.

Концессия шарты бойынша концессионерді ауыстыру Қазақстан Республикасының концессиялар туралы заңнамасына сәйкес жүзеге асырылады

Д 12 аналитикалық дәріс. Мемлекеттік жеке серіктестік.

Қазақстан Республикасының мемлекеттік-жекешелік әріптестік саласындағы заңнамасы Қазақстан Республикасының Конституциясына негізделеді және Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексiнен, осы Заңнан және Қазақстан Республикасының өзге де нормативтік құқықтық актілерінен тұрады.

Егер Қазақстан Республикасы ратификациялаған халықаралық шартта осы Заңдағыдан өзгеше қағидалар белгіленсе, онда халықаралық шарттың қағидалары қолданылады.

Экономиканың жекелеген салаларында (аясында) мемлекеттік-жекешелік әріптестікті құқықтық реттеудің ерекшеліктері Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленеді.

Жекеше әріптесті айқындау, мемлекеттік-жекешелік әріптестік шартын жасасу, орындау және тоқтату, сондай-ақ тауарлардың, жұмыстар мен көрсетілетін қызметтердің белгілі бір көлемін мемлекеттің тұтыну рәсімдері "Мемлекеттік сатып алу туралы" Қазақстан Республикасы Заңының нормалары қолданылмастан, осы Заңға және мемлекеттік-жекешелік әріптестіктің жекелеген түрлерін регламенттейтін өзге де нормативтік құқықтық актілерге сәйкес жүзеге асырылады.

Мемлекеттік-жекешелік әріптестікке салық салу Қазақстан Республикасының салық заңнамасының ережелеріне сәйкес жүзеге асырылады.

Жер қойнауын пайдалану саласындағы мемлекеттік-жекешелік әріптестік жобаларын іске асыруға байланысты қатынастар осы Заңмен және "Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы" Қазақстан Республикасының Кодексімен реттеледі.

Мемлекеттік-жекешелік әріптестіктің негізгі міндеттері:

1) Қазақстан Республикасының орнықты әлеуметтік-экономикалық дамуын қамтамасыз ету мақсатында мемлекеттік әріптес пен жекеше әріптестің тиімді өзара іс-қимылы үшін жағдайлар жасау;

2) инфрақұрылымды және халықтың тіршілігін қамтамасыз ету жүйелерін дамыту үшін мемлекеттік әріптес пен жекеше әріптестің ресурстарын біріктіру арқылы мемлекет экономикасына инвестициялар тарту;

3) халықтың, сондай-ақ өзге де мүдделі тұлғалардың мүдделері мен қажеттіліктерін ескере отырып, тауарлардың, жұмыстар мен көрсетілетін қызметтердің қолжетімділігі деңгейін және сапасын арттыру;

4) Қазақстан Республикасындағы жалпы инновациялық белсенділікті арттыру, оның ішінде жоғары технологиялық және ғылымды қажетсінетін өндірістерді дамытуға жәрдемдесу болып табылады.

2. Мемлекеттік-жекешелік әріптестік қағидаттары:

1) реттілік қағидаты – мемлекеттік-жекешелік әріптестік субъектілері арасындағы өзара қарым-қатынастарды кезең-кезеңмен орнату;

2) конкурстық қағидаты – осы Заңда белгіленген жағдайларды қоспағанда, жекеше әріптесті конкурстық негізде айқындау;

3) теңгерімділік қағидаты – мемлекеттік-жекешелік әріптестік жобасын іске асыру процесінде мемлекеттік әріптес пен жекеше әріптес арасында міндеттерді, кепілдіктерді, тәуекелдер мен кірістерді өзара тиімді бөлу;

4) нәтижелілік қағидаты – мемлекеттік-жекешелік әріптестік нәтижелеріне қол жеткізуді бағалауға мүмкіндік беретін өлшемшарттар мен көрсеткіштерді белгілеу;

5) халық үшін құндылық қағидаты – әлеуметтік инфрақұрылымды және халықтың тыныс-тіршілігін қамтамасыз ету жүйелерін дамытуды қамтамасыз ету, тауарлардың, жұмыстар мен көрсетілетін қызметтердің қолжетімділік пен сапасы деңгейін арттыру, сондай-ақ мемлекеттік-жекешелік әріптестік жобасын іске асыру шеңберінде жұмыс орындарын құру болып табылады.

Д 13 проблемалық дәріс. Бағалы қағаздар нарығындағы инвестициялық қызметтің құқықтық режимі.

Бағалы қағаздар нарығындағы инвестициялық қызметтің түсінігі мен түрлерін талқылау. Бағалы қағаздар нарығындағы инвестициялық қатынастарды қарастыру. Инвестициялық бағалы қағаздардың құқықтық режимін кеңейту.

Қазақстан Республикасының заңнамасы бойынша бағалы қағаздардың түсінігі және түрлері
Мақсаты: Қазақстан Республикасының заңнамасы бойынша бағалы қағаздардың түсінігі және түрлерімен танысу
Кілт сөздер: нарық, бағалы қағаз, қор биржасы
Тәуелсіз Қазақстанның экономикасы шаруашылық институттардың, сапалы жаңа механизмдердің пайда болуымен және дамуымен байланысты нарықтық бағытқа көшті. Осы нарықтық қатынастардың негізгі айналымыдарының бірі -бағалы қағаздар болып табылады. Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексінде бұрынғы кодекспен салыстырғанда бағалы қағаздарға азаматтық құқықтың объектісі ретінде арнайы бөлімше қарастырылған. Бағалы қағаздардың түсінігіне тоқталмас бұрын, заң ғылымында осы терминге қатысты көзқарастарға тоқталайық. Заң әдебиеттерінде бағалы қағаздар теориясының мәселелері бойынша әртүрлі көзқарастар қалыптасқан. “Бағалы қағаз” деген түсінікті ең алғаш рет 1882 жылы профессор Д. Бруннер ұсынған болатын. Ол бағалы қағазды жеке құқық туралы құжат ретінде анықтады [1, 96.]. Бұл анықтамада Д. Бруннер бағалы қағаздардың түрлерінің әртүрлілігін бір түсінікке біріктіретін ерекшелікті атап көрсетті. Ф. Карагусов бағалы қағаздарды

“ондағы көрсетілген қандай да бір құқық бұл құжатсыз жүзеге асырылмайтын, не басқа тұлғаға берілмейтін құжат ретінде” анықтады [2, 76.]. В.Д Мельников пен К.К. Ильясовтың көзқарасы бойынша “Бағалы қағаздар мүліктік құқықтарды және осы құжаттарды шығарған ұйымдар мен олардың иеленушілерінің қарыз қатынастарын куәландыратын ақшалай құжат” [3, 302б.]. Кейбір ғалымдар тобы (Камаев В.Д., Булатов А.С.) бағалы қағаздарды “олардың иеленушілеріне қандай да бір мүлікке меншік құқығын немесе ақша алу мүмкіндігін беретін” қаржылық құжатпен байланыстырады [4, 62б.]. Бірақ “бағалы қағаз” деген терминге әр кездеоның нақты түрін қарастыру кезінде ерекше талқылау, нақтылау қажет. Осылайша, Қазақстан

Республикасының Азаматтық кодексінің 129-бабы бағалы қағазды “мүліктік құқықтарды куәландыратын белгілі бір жазбалардың және басқа белгілердің жиынтығы” ретінде бекітеді [5]. Бағалы қағаздардың мұндай анықтамасы жалпы алғанда отандық және шетелдік құқықтың классикалық түсініктеріне сәйкес келеді. Сол сияқты жаңадан қабылданған “Бағалы қағаздар нарығы туралы” Қазақстан Республикасының заңы да бағалы қағаздарға осындай анықтама береді. Бірақ та, аталған заңдардағы бұл анықтама бағала қағаздардың толық түсінігін бермейді деп ойлаймыз, себебі бұдан бірнеше сұрақтар туындайды. Мысалы, аталған заңның шеңберіндегі қандай “белгілі бір жазбалар” бағалы қағазды мүліктік құқықты куәландыратын жай жазбаша шарттан немесе жай қолхаттан ажыратады және “өзге де белгілер” жалпы нені анықтайды? Жалпы бағалы қағаздарды басқа да заңи маңызы бар құжаттардан ерекшелендіріп тұратын және азаматтық құқықтың ерекше объектісі ретінде бағалы қағаздар айналымын құқықтық реттеудің негізінде жатқан ерекше сипаттарын атап көрсетуге болады: • бағалы қағаз оның иеленушісінің қағазда көрсетілген мүлікті сол қағазда көрсетілген тұлғадан талап ету құқығын куәландырады, ал кейбір жағдайларда заңи сипаттағы өзге де мүмкіндіктерді талап ете алады; • бағалы қағазбен куәландырылатын мүліктік құқық міндетті түрде айналым қабілеттілікке ие болуы керек, яғни үшінші тұлғаларға еркін берілуі керек; • бағалы қағаз – бұл оның нысаны мен мазмұнына заңмен қатаң талаптар белгіленетін құжат; • бағалы қағаз мүліктік құқықты куәландырудың ерекше нысаны болып табылады, егер тараптардың келісімі бойынша құқықтық қатынастың бұл нысаны басқа нысанмен ауыстырылмайтын болса. Қорыта келе, бағалы қағаздардың азаматтық құқықтық институтын азаматтық құқық объектілерінің бір түрін реттейтін нормалардың жиынтығы ретінде қарастыру керек. Бағалы қағаздардың түсінігін келесі мазмұнда көрсетуге болады: бағалы қағаз – ол оның мазмұнына заңмен белгіленген талаптарға сәйкес құрастырылған және оның иеленушісіне құжатта белгіленген борышқорға қатысты айналым қабілеттілікке ие, субъективтік мүліктік құқықты талап етуге құқығын куәландыратын, үшінші тұлғаға беріле алатын немесе құжаттың түпнұсқасын көрсету арқылы иеленушінің өзімен жүзеге асырылатын құқықты беретін құжат. Бағалы қағаз заңмен белгіленген қажетті шарттарды қамтитын заңи құжат

болып табылады және онымен куәландырылатын мүліктік құқық осы қағазда міндетті түрде көрсетілуі тиіс. Бұнымен қатар бағалы қағаздарды мүліктік құқықтың кейбір категорияларынуәландырудың бір тәсілі ретінде қарастыру керек. Бірақ, қазіргі бағалы қағаздар нарығында мүліктік құқықтың қағаздай ұстаушысы тұлғалардың реестрінде жай жазбаша нысанда белгіленеді. Қазақстан Республикасында бағалы қағаздардың келесі түрлері орын алады: акция, облигация және бағалы қағаздар туралы заңға сәйкес басқа да түрлері қарастырылған. Осы бағалы қағаздардың негізгі түрлері акциялар және облигациялар болып табылады. Жалпы бағалы қағаздардың ондаған түрлері бар. Олар онда бекітілген инвестор мен эмитенттің құқықтары мен міндеттеріне қарай ерекшеленеді. Барлық бағалы қағаздарды екі топқа бөлуге болады – ақшалай және капиталды бағалы қағаздар. Ақшалай бағалы қағаздар ақша беру арқылы рәсімделеді – бұл қарыздық бағалы қағаздар. Оларға вексельдер, депозиттік және жинақ сертификаттары және т.б. жатады. Бұл бағалы қағаздар бойынша табыстар бірреттік сипатта болады және номиналды бағасынан төмен бағаға сатып алумен, немесе оларды өтеу барысында пайыз алумен жүзеге асырылады. Ақшалай бағалы қағаздар жалпы ереже бойынша қысқа мерзімді болады. Капиталды бағалы қағаздар өндірісті дамыту үшін қажетті кәсіпорындардың қорын құру немесе ұлғайту мақсатында шығарылады. Капиталды бағалы қағаздар үлесті және қарызды бағалы қағаздар болып бөлінеді. Үлесті бағалы қағаздарға акциялардың барлық түрлері және инвестициялық сертификаттар жатады. Қарызды бағалы қағаздарға облигацияның барлық түрлері, депозиттік және жинақ сертификаттары жатады. Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексінің 139-бабының 1-тармағы акциялардың түсінігін былайша анықтайды: “акционерлік қоғам шығаратын және акционерлік қоғамды басқаруға қатысуға, ол бойынша дивиденд және акционерлік қоғам таратылғаннан жағдайда оның мүлікінің бір бөлігін алуға құқықтарды куәландыратын бағалы қағаз акция деп танылады” [5]. Акционерлік қоғам жай акциялар, не жай және артықшылықты акциялар шығаруға құқылы. Акциялар құжатсыз нысанда шығарылады.

Акционерлік қоғамның ұйымдық-құқықтық нысанында құрылған коммерциялық емес ұйымдардың артықшылықты акциялар шығаруға құқығы жоқ. Акцияның әр түрінің өзіндік артықшылықтары мен кемшіліктері болады. Мәлімдеуші акциялар біршама қарапайым және сауда операцияларына өте қолайлы. Мұндай жағдайда компания оларды иеленушілердің аттарын білмейді. Бұл кезде ондай акцияны сату және сатып алу фирманың акционерлері, оның ішінде акционерлік қоғам құралтайшылары үшін көзге көрінбейтін зардаптар мен әр түрлі қолайсыздықтарға әкелуі мүмкін. Акциялар жай және артықшылығы бар акцияларға бөлінеді. Жай акциялар оны иеленушілерге қарастырылған акционерлік құқық негізінде акционерлік қоғамның табысына сәйкес дивиденд алып отыруға құқық береді. Артықшылығы бар акциялар жай акциялар мен салыстырғанда оның иеленушілер үшін әр түрлі нысанда болатын белгілі бір артықшылықтарды

карастырады. Олардың біріне артықшылығы бар акциялар бойынша кепілденген түрде белгілі бір табыс нормасы, яғни акционерлік қоғамның барлық акцияларына келешек табыс шамасы белгілі болғанға дейін төленеді. Өз кезегінде артықшылығы бар акциялар екі түрге бөлінеді. Біріншісіне, акционерлік қоғамның қызметінің нәтижесіне байланыссыз алдын-ала жоспарлы табыс төленетін тіркелген дивиденд акциялар жатады. Артықшылығы бар акцияның бұл нысанының өзінің мәні жағынан облигациядан айырмашылығы жоқ. Мұндай акциялар біршама сенімді, сондай-ақ олар дивидендтің өсуіне жол бермейді. Компаниялар артықшылығы бар акциялар үшін сатып алуды тұрақты бағаға қояды. Бұл жағдайда, олардың бұрынғы иелері биржадағы бағам бойынша акцияларды сату арқылы пайданы бөлуге қатынаса алмайды. Артықшылығы бар акциялар ішінде, яғни тұрақты табысты, басқа да шектеулі мөлшерде қосымша табыс келетін түрі де бар. Жай акцияны өтеуден бұрын артықшылығы бар акциялар иелеріне, олардың номиналдық құнынан жоғары шамадағы сана төленеді немесе олардың нарықтық бағамдары бойынша өтеледі [6]. Сонымен қатар, артықшылығы бар акцияны иеленушілер үшін АҚ жойылуы барысында орын алатын жағымсыз жақтары да бар. Акционерлік қоғамда жай акцияларға бөлуге тиісті заңды түрде құрылған жасырын резервтері болады, оның нәтижесінде жай акциялардың бағамы олардың номиналдық құнынан біршама жоғары мөлшерде өтеледі. Акциялар өздерінің иеленушілеріне мынадай құқық береді:

•акциялардың акционерлерінің жалпы жиналысында дауыс беру;•акциялардың табыстарына үлес құқығы;•акциялардың акционерлерге келесі эмиссия кезінде нақты бір мөлшердегі акцияларды алу артықшылық құқығы;Жалпы акцияларды былайша топтастыруға болады:•сала бойынша (өндірістік мекемелердің, банктердің акциялары, көлік мекемелерінің, компаниялардың, сақтандыру компанияларының акциялары);•ұсыну мүмкіндігі бойынша (ұсынбалы, атаулы);•құқықтары бойынша (жай, артықшылықты);•шығару мерзімі бойынша (бірінші шығарылымындағы акциялар және т.б. бұдан кейінгі эмиссиядағы акциялар).Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексінің 136-бабына сәйкес облигация – шығару кезінде айналыс мерзімі алдын ала белгіленген, оны шығару шарттарына сәйкес облигацияны шығарған тұлғадан ол бойынша сыйақы алу және оның айналыс мерзімінің аяқталуы бойынша облигацияның ақшалай немесе өзге де мүліктік балама түрдегі нақты құныналу құқығын куәландыратын бағалы қағаз [5]. Облигация өзінің ұстаушысына облигацияның нақты құнының онда белгіленген пайызын не өзге де мүліктік құқық алуына да құқық береді. Облигациялардың экономикалық жаратылысы келесідей үш ерекшелігінен сипатталады: облигация - шаруашылық қызметті несиелеу үшін пайдаланылатын капитал шоғырландыру құралы;• облигация - онша қымбат емес және оңай қол жеткізуге болатын борыштық құрал;• облигация - ұзақ мерзімді борыштық міндеттеме. Шаруашылық жүйесінің дамуы мен қоғамның және шаруашылық міндеттердің біртіндеп қиындай түсуі, ұзақ мерзімді несиеге деген қажеттіліктің маңызын арттыра

отырып, әр алуан шаруашылық ұйымдарына шығындарды қаржыландыру үшін және займдарды сату жолымен жүзеге асырылуы акциялар шығаруға қарағанда біршама тиімді. Облигация өзінің заңды және қаржылық сипаты жағынан алғанда ұзақ мерзімді несие құралы ретінде қызмет етеді. Оны шығару және сатудағы дербестігі, сондай-ақ, қор биржасы арқылы кеңірек айналысы, облигацияны ұзақ мерзімді несиеге деген

қажеттілігі қаңағаттандыру және капитал жинақтаудың тартымды құралдарының біріне айналдырады. Облигацияны сатып алу барысында ақша жұмсайтын инвесторға сақтанудың керегі де шамалы, себебі, оған қаражат керек болған жағдайда, ол облигацияны пайдаланады [7, 102б.]. Мұндай жағдайда оның облигация сату және кепілге беру мүмкіндігі болады. Сөйтіп, облигацияны сатып алуға кеткен капиталды қайтарып алады. Екінші жағынан, инвестордың қаражатқа деген мұқтаждығы болмаса, яғни оның ісі ойдағыдай болса, онда ол өзінде бар облигация бойынша ұзақ уақыт бойы пайыз түрінде белгілі бір мөлшерде немесе тұрақты табыс алып отыруға кепілдік береді. Осы айтылғандар инфляцияны қатаң бақылауға алған тұста ғана мүмкін болады. Облигация мынадай басты элементтерден тұрады: облигация деген жазу, облигацияны шығарушы фирманың аты және орналасқан жері, нысаны немесе сатып алушының аты немесе мәлімдеушілігі туралы жазу, номиналдық құны, пайыз мөлшері, егер де ол қарастырылса қайтару және пайыз төлеу уақыты, шығарылған жері және күні, сол сияқты облигацияның сериясы мен нөмірі, элементінің өкілетті тұлғаларының қол қою үлгісі мен құқықтары. Мақсатты облигациялардың міндетті түрдегі реквизиті - бұл олардың шығарылуын қамтамасыз ететін тауардың көрсетілуі. Облигация арқылы тартылған капитал - акционерлік капитал деп есептеледі. Облигация шығару - қосымша капитал тартудың бір нысаны. Эмитенттің жалпы шығыны облигацияны шығаруға және оларды орналастыруға жұмсаған жылдық шығынға тең болады. Облигация мерзімдік қарыз міндеттемесі болғандықтан оның кепілі болып эмитенттің жалпы кепілдігі саналады. Ол кепілдік эмитенттің банкротқа ұшырап, өз міндеттемесін орындай алмаған кезінде – корпорация мүлігінің бір бөлігін иемденуге облигация ұстаушының құқығы. Облигация да акция сияқты корпорацияны инвестициялаудың ең маңызды көзі. Дегенмен, бұл екі бағалы қағаздардың бір-бірімен түбегейлі өзгешеліктері бар. Ол өзгешеліктердің маңыздылары төмендегідей сипатталады. Біріншіден, облигация иемденушісі корпорацияға несие беруші болып табылады. Ал облигация корпорацияны меншіктенушінің бірі. Акция сол меншіктенушінің куәлігі тәрізді. Екіншіден, облигация иемденушісіне корпорацияға сыйақы (мүдде) төлейді. Оның мөлшері бекітілген және нақты анықталған. Бұл бағалы қағаз өзінде көрсетілген белгілі бір анықталған уақыт аралығында ғана кіріс түсіреді. Облигация бойынша сыйақы басқа өтелетін дивидендтерден

бұрын төленеді. Корпорацияның сыйақыны уақытында төлей алмауы оның банкрот деп танылуына теңестірілуі мүмкін. Акционерлер де дивиденд түрінде төлем алады. Бірақ дивидендтің мөлшері тіркелмейді және ол арнаулы

уақытта төленбейді. Егер корпорация дивиденд төлеу туралы хабарламаса, демек төлегісі келмесе, онда акционер корпорацияға қарсы ешқандай шара қолдана алмайды. Басқа несие беруші сияқты, облигация иесінің дауыс беру құқығы жоқ. Ол акционерлер жиналысына, сонымен қатар, корпорация басқаруға да қатыспайды. Оған керісінше акция иесінің корпорацияның мүліктік мүддесін қорғауда, иеленуші дауыс құқығы бар. Әдебиеттер 1. Шалгимбаев К.Б., Шалгимбаева Г.Н., Давиденко Н.Б. Казахстанский фондовый рынок: организация, потенциал, императивы роста. - Алматы: Қаржы-Қаражат, 2. Карагусов Ф. Ценные бумаги и регулирование их обращения в РК. - Алматы: Қаржы-Қаражат, 1995. 3. Мельников В.Д., Ильясов К.К. Финансы. - Алматы: МГП «Берен», 4. Экономика и бизнес / теория и практика предпринимательства. Под ред. профессора Камаева В.Д. - М.; Издательство МГТУ, 5. Қазақстан Республикасының Азаматтық Кодексі. – Алматы

Д 14 аналитикалық дәріс. халықаралық-құқықтық базасы

Инвестициялаудың

Халықаралық инвестициялар құқығының негізгі тенденцияларын қарастырыңыз. Шетелдік инвестициялардың негізгі құқықтық режимдерін талқылау. Шетел инвестицияларын халықаралық-құқықтық реттеудің ерекшеліктерін талдау.

Қазіргі кезде халықаралық инвестициялау кең қолданысқа ие болды. халықаралық инвестициялауды келесідей субъектілер жүзеге асыра алады: инвестициялық қорлар, зейнетақы қорлары, акционерлік қоғамдар, жеке инвесторлар. бос ақшалай қаражаттары бар инвесторлар келесі бағыттар бойынша инвестициялық портфель қалыптастыра алады: 1. инвестициялық портфельге шетелдің ұлттық нарықтары, 2. ұлттық нарықтың эмитенті акционерлік қоғамдар, мемлекет және жергілікті басқару органдарының нарықтары 3. Едб-н депозиттері.

Осы аталған портфельдердің мынадай артықшылықтары бар: 1. Эмитент туралы ақпараттарды алу мүмкіндігі және рұқсаттылығы 2. Ақша және қор нарығын дербес қадағалаудың мүмкіндігі, сондай ақ қосымша шығындарды жою, яғни шетелде инвестициялау кезінде салықтық және т.б. жеңілдіктердің қарастырылуы.

Халықаралық инвестициялаудың дамуы бағалы қағаздардың табыстылығымен және тек қана ұлттық нарықтағы инвестициялаумен салыстырғанда тәуекел деңгейінің төмен болуымен сипатталады.

Халықаралық инвестициялауды жүзеге асыру үшін келесідей ерекшеліктерді ескеру қажет: 1. Психологиялық кедергілер 2. Ақпараттық қиыншылықтар 3. Заң жағынан қиыншылықтар 4. Қосымша шығындар 5. Инвестициялық тәуекелді

Психологиялық кедергілер экономиканы, саясатты, тілді, сауда жүргізу әдісін білмеуден туындауы мүмкін. Осы ерекшелікті қарастыру үшін жеке

дербес инвестор халықаралық инвестициялаумен айналысу кезінде институционалды тұрғыдан өздерінің қызметтерін тек қана делдал фирмалар арқылы жүзеге асыруға тырысады.

Ақпараттық қиындықтар эмитент түрлі ақпараттарды жеткілікті дәрежеде ала алмауымен байланысты. Дүниежүзілік нарық және бағалы қағаздар туралы ақпараттар жүйесі қалыптасқан. Мысалы: FOREX арнайы бағалы қағаздар жүйесі- бағалы қағаздардың барлық дүниежүзілік нарықтарда бағаларын бағамдау туралы толық ақпарат бере алады. Сондай ақ эмитенттің қаржылық жағдайын талдау үшін жеңілдіктер және бағамдау жөнінде барлық мәліметтермен қамтамасыз етілген арнайы компанияның бағдарламалары бар.

Заң бойынша қиындықтар барлық шетел инвесторлары дүниежүзілік нарықта бағалы қағаздармен жүргізілетін операциялар бойынша салық төлейді және капиталдың өсуіне байланысты да (акцияны сату мен сатып алу арасындағы айырма) салық төлейді.

Қосымша шығындар – комиссиялық ақы төлеумен байланысты жоғарғы төлемдер яғни ұлттық нарықтағы тәуекелдерге қарағанда халықаралық инвестициялар тәуекелдерінің әлдеқайда жоғары болуымен байланысты.

Инвестициялық тәуекелде валюта бағамына байланысты тәуекелдерді басынан кешіреді. Бірақ жоғарыда аталған кемшіліктерге қарамастан, халықаралық инвестициялау көлемі жоғары болып келеді. Себебі ірі компаниялардың бағалы қағаздары белгіленеді және инвестицияға деген қажеттілігін қамтамасыз етеді.

Д 15 аналитикалық дәріс. Инвесторлардың құқығын қорғау тәсілдері.

Инвестициялық саладағы қақтығыстарды шешу тәсілдері ретінде мемлекеттік және жеке юрисдикциялар арасындағы тандауды заңнамалық қамтамасыз ету проблемаларын зерттеу. Халықаралық коммерциялық арбитраж қызметін инвесторлар арасындағы дауларды шешу механизмі ретінде қарастыру.

Инвестицияларды жүзеге асырудың нысандары

Инвестордың инвестицияларды реципиент елдің заңдарымен тыйым салынбаған кез келген әдістермен жүзеге асыруға құқығы бар.

Реципиент ретіндегі Тараптың инвестициялық жобаларға экологиялық, монополияға қарсы және басқа да талаптардың сақталуына сараптама жүргізуге құқығы бар.

Инвестицияларды жүзеге асырудың құқықтық режимімен заңдардың өзгеруі кезіндегі кепілдіктер

Инвестицияларды жүзеге асырудың жағдайлары, сондай-ақ жүзеге асырылған инвестицияларға байланысты инвесторлар қызметінің құқықтық режимі реципиент елдің заңдары белгілей алатын алып қоюларды қоспағанда, реципиент елдің заңды және жеке тұлғалары үшін, инвестицияларды жүзеге асырудың жағдайлары мен оларға байланысты қызметтің режимінен кем қолайлылықта бола алмайды.

Тараптар алып қоюлардың тізбесін қайта қарауға қақылы. Мұндай жағдайларда олар осы өзгерістер туралы МЭК-ке хабарлайды.

Тараптар инвестицияларды тартудың мейлінше жеңілдікті жағдайлары енгізілетін салаларға, қызмет түрлеріне және аймақтарға қатысты басымдықтардың тізбесін айқындауға қақылы.

Егер осы Конвенция күшіне енген соң Тараптар инвестицияларға қатысты заң нормаларын өзгертетін болса, олар бір немесе бірнеше мүдделі Тараптың пікірі бойынша инвестициялық қызметтің жағдайлары мен режимін нашарлататын болса, бұл мәселе Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығының Экономикалық Сотының және немесе өзге де халықаралық соттардың немесе халықаралық төрелік соттарының қарауына енгізілуі мүмкін.

Аталған соттар инвестициялық қызметтің жағдайлары мен режимін нашарлататын фактіні растаған шешімдерді енгізуі кезінде аталған заң нормаларының күші олар қабылданған сәтінен бастан тоқтатыла тұрады (яғни егер бұл нормалар қабылданбағандағы осындай жағдайлар мен режим сақталады) және осы Конвенцияға қайшы келмеуі бөлігінде және шартында шешімдерді енгізу күнінен бес жыл өткен сәттен бастап қайта басталады. Бұл ереже қорғанысқа, ұлттық қауіпсіздікке, қоғамдық тәртіпті сақтауға, табиғи ортаға, халықтың адамгершілік және денсаулығына, салық салуға, сондай-ақ алып қоюлардың тізбесіне қатысты заңдарды өзгертуге қолданылмайды.

Реципиент елдің алып қоюлары мен басымдықтарының тізбесі

Алып қоюлардың тізбесінде Тараптардың ұлттық заңдарына сәйкес жекешелендіруге, акционерлендіруге немесе меншікті мемлекет иелігінен алудың өзге де нысандарына жатпайтын салалардың, кәсіпорындардың, ұйымдардың атаулары болады.

Басымдықтар тізбесі инвестицияларды тартудың жеңілдікті жағдайлары енгізілетін салаларды, кәсіпорындарды, ұйымдарды, қызметтің түрлері мен аймақтарды белгілейді.

Басымдықтар мен алып қоюлардың тізбелері Тараптар мен МЭК-тің ресми басылымдарында жариялауға жатады.

Инвестициялық қызметті құқықтық реттеу

Инвестицияларды жүзеге асыруға және оларға орайласты инвесторлардың қызметіне байланысты қатынастар осы Конвенциямен, Тараптардың ұлттық заңдарымен, сондай-ақ өздері қатысушылары болып табылатын халықаралық шарттармен реттеледі.

Инвестицияларды құқықтық қорғау

Тараптардың аумағында инвестицияларға осы Конвенциямен, Тараптардың ұлттық заңдарымен, сондай-ақ өздері қатысушылары болып табылатын халықаралық шарттармен қамтамасыз етілетін сөзсіз құқықтық қорғау жасалады.

Инвестицияларды инвестордың құқықтарына нұқсан келтіретін национализациялаудан, реквизициядан, мемлекеттік органдар мен лауазымды тұлғалардың шешімдері мен әрекеттерінен (әрекетсіздіктерінен) қорғаудың кепілдіктері

Инвестициялар бұл шаралар реципиент елдің Негізгі заңында (Конституциясында) көзделген қоғамдық мүдделерде қолданылатын Тараптардың ұлттық заңдарында көзделген ерекше жағдайларды (табиғи зілзалалар, авариялар, эпидемиялар, эпизоотиялар мен төтенше сипаттағы өзге де жағдайлар) қоспағанда, национализациялауға жатпайды және реквизицияға ұшырамайды. Национализациялау мен реквизиция инвесторға баламды өтем төлеусіз жүргізілмейді.

Инвестицияларды национализациялау немесе реквизиция туралы шешімдер реципиент елдің ұлттық заңдарында белгіленген тәртіппен қабылданады.

Мемлекеттік органдардың национализациялау немесе реквизиция туралы шешімдеріне реципиент елдің ұлттық заңдарында белгіленген тәртіппен шағым жасалуы мүмкін.

Инвестор өзіне мемлекеттік органдардың не лауазымды тұлғалардың реципиент елдің заңдарына және халықаралық құқық нормаларына қайшы келетін шешімдерімен және әрекеттерімен (әрекетсіздігімен) өзіне келген залалдың өтелуіне құқығы бар.

Инвесторға келтірілген залал үшін өтем

Инвесторға келтірілген залал үшін өтем инвестиция жүзеге асырылған валютада төленеді. Өтем мөлшерін және оны төлеуді айқындаудың тәртібі реципиент елдің ұлттық заңдарымен белгіленеді.

Осы Конвенцияның 9-бабының төртінші бөлігіндегі көрсетілген жағдайда залалды өтеу реципиент елдің ұлттық заңдарының нормаларына сәйкес жүзеге асырылады.

Инвестицияларды жүзеге асыруға байланысты туындайтын дауларды шешудің тәртібі

Осы Конвенцияның шеңберіндегі инвестицияларды жүзеге асыру жөніндегі дауларды қатысушы мемлекеттердің соттары немесе төрелік соттары, Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығының Экономикалық Соты және немесе өзге де халықаралық соттар немесе халықаралық төрелік соттар қарайды.

Кірістерді пайдаланудың кепілдіктері

Бұрын жүзеге асырылған инвестициялардан ақшалай нысанда алынған кірістерден салықтар мен алымдарды төлеген соң Конвенцияның қатысушы реципиент елінің ұлттық заңдарына сәйкес инвесторға:

инвестициялардың шыққан елінің валютасындағы немесе реципиент елдің валютасындағы кірістерді инвестициялау және қайта инвестициялау мақсатына, сондай-ақ реципиент елдің аумағында тауарлар сатып алуға пайдалануға;

реципиент елдің валютасындағы кірістерді реципиент елдің ішкі валюта рыногында Тараптардың өзге де валютасын сатып алуға пайдалануға;

кірістерді инвестордың қалауы бойынша кез келген елге кедергісіз аударуға кепілдіктер беріледі.

Бұрын жүзеге асырылған инвестициялардан заттай нысанда алынған кірістерден салықтар мен алымдарды төлеген соң Конвенцияның қатысушы реципиент елінің ұлттық заңдарына сәйкес инвесторға:

аталған кірістерді реципиент елдің аумағында инвестициялау және қайта инвестициялау мақсаттарына пайдалануға;

тауарларды осы Конвенцияның және реципиент елдің халықаралық шарттарының ережелерін ескере отырып реципиент елдің заңдарында белгіленген тәртіппен реципиент елдің кеден аумағының шегінен тысқары әкетуге кепілдік беріледі.

Осы Конвенцияның ережелеріне сәйкес қаражатты аудару реципиент елдегі валютаның аудару күніндегі қолданылатын ресми айырбастау бағамы бойынша жүзеге асырылады.

Реципиент ел жүзеге асырылатын инвестициялардан түсетін кірістерді банкроттыққа, төлем жасау қабілетсіздігіне, сондай-ақ кредитордың құқықтарын қорғауға қатысты жағдайларда осы инвестициялардың шыққан еліне немесе басқа да елдерге аудару жөніндегі заңдардың қолданылуын шектей алады.